

DOKUMENTI

SLOVENSKEGA GLEDALIŠKEGA MUZEJA

5

LJUBLJANA
1965

DOKUMENTI SLOVENSKEGA GLEDALIŠKEGA MUZEJA 5

Izdaja Slovenski gledališki muzej v Ljubljani, Cankarjeva 11

Urejata Mirko Mahnič in Dušan Moravec

Tiskarna Jože Moškrič v Ljubljani

VSEBINA :

Stjepan Miletić in Slovenci (Slavko Batušić)	181
Gustav Mahler v ljubljanskem Deželnem gledališču (Dragotin Cvetko)	190
Skrb za domačo dramo v mladem mariborskem gleda- lišču (1921—1925) — (Dušan Moravec)	200
Partizansko pismo Jožeta Tirana	216
Slovenski gledališki konzorcij (1917—1920) — (Mirko Mahnič)	218
Četrtri mednarodni kongres Zveze za raziskavo gleda- liške zgodovine	235
Naše zbirke (Scenski in kostumski osnutki, filmanje gledaliških predstav)	237
Dopolnilo k pregledu slovenskih premier v Trstu . . .	239

TABLE DES MATIÈRES

Stjepan Miletić et les Slovènes (Slavko Batušić) . . .	181
Gustav Mahler à Ljubljana (Dragotin Cvetko)	190
Soins accordés aux pièces de théâtre slovènes dans le théâtre de Maribor (Dušan Moravec)	200
Lettre du membre de la Résistance Jože Tiran	216
Le Consortium Théâtral Slovène (Mirko Mahnič) . . .	218
Quatrième congrès international de recherches théâtra- les — Amsterdam 1965	235
Nos collections	237
Annexe à le traité du théâtre slovène du Trieste . . .	239

DOCUMENTS DU MUSÉE DU THÉÂTRE SLOVÈNE — N° 5

Publié par le Musée du théâtre slovène, Ljubljana, Jugoslavija

Rédigé par Mirko Mahnič et Dušan Moravec

Imprimerie Jože Moškrič, Ljubljana, Jugoslavija

Slavko Batušić

Stjepan Miletić in Slovenci

(Prispevek k historiatu gledaliških vezi med Zagrebom in Ljubljano)

Dr. Stjepan Miletić, intendant-reformator hrvatskega gledališča, se je rodil v Zagrebu 1868, umrl pa je v Münchnu 1908. l. Doktoriral je na Dunaju z disertacijo o Shakespearu. V letih 1894—98 je bil intendant zagrebškega gledališča in dvignil ga je na visoko umetniško stopnjo. Izvajal je vsestranski dramski repertoar, obnovil prej ukinjeno Opero, uvedel balet in ustanovil prvo igralsko šolo, odprl je novo gledališko stavbo. Pisal je pesmi, gledališke in književne kritike, podlistke, potopise, komedije, drame, zgodovinske tragedije in operna libreta. Svoje delo in ideje je razložil v knjigi *Hrvatsko glumišče*, dramaturški zapisci, I-II, Zagreb 1904.

Neposredne gledališke vezi med Zagrebom in Ljubljano so bile najprej na opernem področju. Ko so v Zagrebu 1870. l. ustanovili stalno hrvatsko Opero, je bil angažiran kot prvi tenor Franc Gerbič. Delal je tam do 1878. l. in pel vse glavne vloge v takratnem repertoarju (Lisinski, Zajc, Mozart, Verdi, Gounod, Flotow itd.). V letih 1875—78 je bila angažirana tudi njegova soproga, sopranistka Milka Gerbič, rojena Daneš. V obdobju 1875—78 je deloval kot prvi bariton Josip Nolli in z največjimi uspehi nastopal kot Luna (Trubadur), Renato (Ples v maskah), Valentin (Faust), Rigoletto in kreiral Zajčevega Nikolo Šubića Zrinjskega pri prvi izvedbi tega dela 1876. Dne 15. maja 1878, pri predstavi Hugenotov, so se ti trije Slovenci poslovili od zagrebške publike, pozdravljeni z največjimi simpatijami. Nolli je nastopal v Zagrebu tudi pozneje (1880 in 1886) in vselej je vzbujal navdušenje s svojo izredno pevsko umetnostjo.

V tem obdobju je delovala v Ljubljani Zagrebčanka Dragojla Ody; prej je nastopala v Zagrebu v opereti, potem pa odšla v Ljubljano. V Arhivu Hrvatskega narodnega gledališča je ohranjen prepis slovenskega Spričevala, ki ga je 1885. l. izdal odbor Dramatičnega društva in podpisal predsednik dr. Josip Stare. Tam je potrjeno, da je Odyjeva nastopila v Ljubljani 10. oktobra 1869 in sodelovala potem osem let pri slovenskih operetah, igrar in komadih s petjem in to z največjim uspehom, prav posebne zasluge pa si je pridobila kot pedagog s poučevanjem mladih slovenskih igralk in tako prispevala k napredku slovenske gledališke umetnosti. Za tem je bila Odyjeva ponovno član zagrebškega gledališča od 1878 pa do ukinjenja Opere 1889.

Medtem ko so med Zagrebom in Ljubljano že obstajale take vezi, kar se tiče izmenjave interpretov, pa glede repertoarja enake vzajemnosti ni bilo. V Ljubljani je Dramatično društvo izvedlo dela nekaj hrvatskih pisateljev (I. Kukuljević, J. E. Tomić; neuspela tragedija bana J. Jelačića Rodrigo in Elvira, napisana v nemškem jeziku, je bila uprizorjena prej v slovenskem kakor v hrvatskem prevodu), Zagreb pa v vsem času starega gledališča na Markovem

trgu (do 1895) ni prikazal niti enega samena slovenskega dela, čeprav bi mogel seči v takrat že razmeroma velik slovenski domači dramski repertoar.

V tem pogledu je prišlo do spremembe za časa uprave intendanta Miletića, kateremu hrvatsko-slovensko bratstvo ni bilo samo patriotična fraza, temveč trden temelj za konkretno medsebojno aktivnost. Že v prvih dneh Miletićeve uprave, še v starem teatru, je gostoval Ignacij Borštnik (16. januarja 1894, Ipanov v Fedori V. Sarduja) in ob tej priložnosti se je z zagrebškega odra prvič slišala slovenska beseda. Sledilo je gostovanje njegove soproge Sofije Borštnik-Zvonarjeve (8. marca 1894, Dama s kamelijami A. Dumasa sina), temu pa angažma obeh v začetku nove sezone 1894-95. Miletić v svoji knjigi (str. 54—55) govori o tem gostovanju in angažmaju. Takole omenja Borštnikov uspeh: »*Pokazao se kao sposoban glumac. Bio je pitomac bečkog konzervatorija, ali se je sretno emancipirao od stare deklamatorske škole. Nije doduše bio velikanom prvog reda, ali revan, ambiciozan, moderan glumac, a takav je trebao našemu ensembļu nužno. Glumio je slovenski i potpuno se svidio.*« Ko je prišlo do razgovora o angažmaju, je Borštnik izjavil, da je voljan priti v Zagreb, toda s soprogo. Tudi ona je ob gostovanju dosegla popoln uspeh. Miletić je želel, da bi kot angažirana člana nastopila že v septembru 1894 v »*Lastniku plavžev*« G. Ohneta. »*G. Borštniku činilo se nevjerojatnim, da tako brzo nauče hrvatski. Predložih im, da preko ljeta odu o Glinu — gdje se čisto hrvatski govori — tad će već ići. Oni pristaše.*« Zakonca Borštnikova sta se zares hitro vključila v zagrebški ansambel in zavzela v njem pomembno mesto s tem, da sta kreirala vrsto glavnih vlog v zelo širokem klasičnem, romantičnem, sodobnem konverzacijskem in posebno realističnem repertoarju. Borštnik je ostal v Zagrebu do 1918., Zvonarjeva pa s prekinitvami do 1913. leta. V istem času, ko sta bila onadva angažirana v Zagrebu, sta hrvatska igralca, soproga Josip in Jelka Anić odšla v ljubljanski angažma, vendar, zdi se, da se nista najbolje znašla, kajti ostala sta tam eno samo sezono (1894-95). Taki prvi primeri izmenjave umetnikov pa so postajali pozneje vse bolj številni.

Staro gledališče na Markovem trgu je končalo v juniju 1895 svojo častno funkcijo kot zibelka hrvatske dramske in operne umetnosti. Svečan začetek dela v novi reprezentativni stavbi je bil določen za 14. oktober 1895. Na Miletićevo osebno povabilo so prišli k svečanostim iz Ljubljane intendant Josip Plantan in režiser Rudolf Inemann, ravnatelj Narodnega divadla v Pragi František Šubert, režiserja Sava Rajković in Miloš Cvetić iz Beograda, dr. Stanojević in Antonije Hadžić iz Novega Sada, Ivan Lovrić iz Sofije, F. Vakčić z Dunaja, torej predstavniki slovanskih gledališč in kulturno-umetniških društev, glede na državnopravne odnose pa je bila povabljen tudi gledališka delegacija iz Budimpešte. V okviru proslave je tedanji monarh Franc Jožef prisostvoval posvetitvi zaključnega kamna na balkonu gledališča, potem pa je šel na oder, kjer mu je Miletić predstavil ansambel. Takole piše: »*Na to upita kralj intendanta, od kuda sabira svoje umetnike? Nato dr. Miletić odgovori: Širom zemlje, pak od susjednih Slavena, Srba, Slovenaca i Čeha. Kralj reče da je osoblje doista veliko i mnogobrojno.*« (Vse kaže, da mu je bilo posebno »ugodno« sporočilo o Slovanih, zato je bil njegov odgovor tako brez zveze).

Ko so prešli svečani dnevi, je šlo življenje v novi hiši svojo pot. Sledila je vrsta premier in gostovanj, v Miletićevem programu pa je bila še ena točka, ki jo je vsekakor hotel uresničiti. Menil je, da nova hiša ni samo last Zagreba, temveč vsega hrvatskega naroda, pa je dal pobudo, naj bi se prišli z novim

Dr. Stjepan Miletic

gledališčem korporativno, s posebnimi vlaki seznaniti prebivalce ostalih hrvatskih mest, vendar je doživel pri tem razočaranje. »Ogluši se pozivu i drugi najveći grad domovine Osijek, i rodoljubni Karlovac i blizi Sisak, Varaždin i Bjelovar itd.« Izjema je bilo samo Jastrebarsko, odkoder je skupaj prišlo 150 meščanov na predstavo.

V nasprotju s takim ravnanjem hrvatskih mest pa je Miletic z največjim uspehom uresničil misel, da bi odprl vrata nove hiše Slovincem in dal s tem dokaz bratskih čustev dveh narodov. O tej ideji se je Miletic verjetno razgovarjal z intendantom Plantanom že ob njegovem obisku v Zagrebu, o tem pa se je vodila tudi obširna korespondenca, ki pa ni v celoti ohranjena. V arhivu Hrvatskega narodnega gledališča je (pod št. 20031) sedem pisem, ki se nanašajo na prihod Slovencev in tako je mogoče rekonstruirati konkretne podrobnosti.

Miletic je pisal Plantanu 29. oktobra 1895 — torej že dva tedna za tem, ko so odprli novo hišo — in zdi se, da je hotel prirediti za Slovence 10. novembra dve predstavi, dramsko popoldne in zvečer operno, pri kateri bi sodeloval tudi ljubljanski bariton Nolli. To se vidi iz ohranjenega Plantanovega odgovora z dne 31. oktobra, kjer je zapisano dobesedno:

»Kar se tiče nameravanih 2 predstav dne 10. novembra Vam odkritosrčno odsvetujemo 2 predstavi v imenu Dramatičnega društva in to radi tega, ker

bi bilo preveč, ko bi gostje od 3. popoldne do 10. ure na večer z malim premorom 1 ali pol druge ure morali v gledališču ostati. Kakor se bode naše občinstvo veselilo Vaše predstave, zadovoljno bode tudi samo z jedno predstavo in prepričani bodite, da se bode rajše jedne, kakor 2 predstav v tako kratkem času udeležilo. Dalje prosimo, da takrat ko mi pridemo v Zagreb, naš pevec g. Nolli ne nastopi, kajti mi ga doma pri vsaki operi slišimo in bomo rajši Vaše pevcé slušali. — Ako bi Vi hoteli Madame Sans-Gêne in koncem pa zadnji akt Zrinjskega dati za naše goste, bilo bi to najbolje in Vi prihranite nepotrebno priučenje igre Berite novice, katero radi pogrešamo. Oprostite mi, da Vam odkrito svoje in mnenje Dramatičnega društva razložim! — Odličnim velespoštovanjem in srčnim pozdravom Vam udani J. Plantan.«

Na to pismo mu odgovarja Miletić 2. novembra: »Na Vaš cijenjeni list čast mi je odpisati, da je slovenska vesela igra Berite novice na želju g. Hribara u repertoire uzeta za dolazak slovenske braće u Zagreb. Nu kako me g. Hribar u svom jučerašnjem pismu izveščuje, odgoden je dolazak slovenskih gostiju na 24. o. mj. ili čak u prvu polovicu prosinca. Glede popoldnevne predstave tom zgodom udesit ću po želji Vašoj. Odluku Vašu glede g. Nollija primio sam na znanje. Primite uvjerenje moga osobitoga štovanja i srdačno pozdravlje. Intendant S. M.«

Pismo ljubljanskega župana Ivana Hribarja, enega od glavnih organizatorjev slovenskega obiska, je datirano 29. oktobra, napisano pa je v hrvaščini: »Velecijenjeni gospodine! Upravo mi je stigla viest, da nam južna željeznica neće da dozvoli poseban vlak za Zagreb. Pošto pak inače željezničke sveze između slovenskih zemalja i Zagreba nisu povoljne, trebati će nam novih dogovora s južnom željeznicom. Uslied toga neće nam dakako biti moguće doći k Vama u posjete već 10. b. m.; doći pak ćemo svakako 24. studenog ili najkasnije 1. prosinca. Međutim primite uvjerenje moje bratske ljubavi i svesrdnog poštovanja. Odani I. H.«

Miletić mu odgovarja 1. novembra, da obžaluje zaradi odloženega obiska, na to pa nadaljuje: »Stoga Vas, velecijenjeni gospodine, najuljudnije molim, da mi iza kako Vaš dolazak za sigurno ustanovljen bude, izvolite isto najaviti, tako da pouzdano mogu u repertoiru i predstavi ustanoviti, te zagrebačka glasila o dolasku obavijestiti. Mogu Vas uvjeriti, da se zagrebačko stanovištvo osobito raduje posjetu braće Slovenaca koji će im kao vazda biti mili i dobro došli gosti.«

Plantan piše Miletiću 8. novembra: »Čast mi je Vas obavestiti, da nam je južna železnica danes posebni vlak v Zagreb dovolila in da sem dan 8. decembra za izlet v Zagreb določil in v Beč brzozjavno naznanil.« (Dunaj se sicer drugače nikjer ne omenja, po tem pa kaže, da je bilo potrebno za obisk odobrenje »višje oblasti«, če se ne nanaša to na direkpcijo južnih železnic; op. pisca.) Nadalje prosi, naj bi prišel Adam Mandrović še isti mesec za dva dni gostovat v Ljubljano, hkrati pa sprašuje, kdaj bi moral priti Nolli gostovat v Zagreb.

Miletić mu odgovarja 10. novembra, da je »najavljeni dolazak braće Slovenaca za 8. prosinac uzeo na ugodno znanje.« Obenem prosi, naj bi Nolliju omogućil gostovanje v Zagrebu 13. in 14. novembra, ker je zagrebski bariton obolel. Nolli bi pel Ashtona v Luciji Lammermoorski slovensko ali italijansko, Zrinjskega pa hrvatsko. »Nadam se pouzdano da ćete mi, velecijenjeni gosp. kolega, mojoj molbi već obzirno na bratsku uzajamnost ovih dvaju umjetničkih zavoda kao i našem ličnom prijateljstvu, ako je ikako moguće zadovoljiti.«

Hribar je 17. novembra ponovno pisal Miletiću, ki mu na to (neohranjeno) pismo odgovarja takoj 18. nov. in ga obvešča, da bo za predstavo v čast slovenskim bratom rezerviranih 250 sedežev. »*Glede repertoira zadovoljiti ču u svemu želji milih nam braće Slovenaca, koje ćemo radosno i ushićeno dočekati i pozdraviti u bijelom nam Zagrebu sa srdačnim: Dobro nam došli!*«

Tu je korespondenca prekinjena, oziroma, od tu naprej ni ohranjena.

Ohranjen pa je plakat prireditve dne 8. decembra z naslovom *Svečana predstava u čast slovenskih gostiju*, ki je imela pet delov (opisana je spodaj v Miletićevem tekstu); začela se je ob šestih in končala ob deveti uri.

Dogodka tega dne — od dopoldneva do pozne noči — je Miletić izčrpno popisal v svoji knjigi (str. 56—64) in objavil tudi dokumentacijo (Proglas slovenskega odbora, teksti pozdravnih govorov in zdravic, komentarji zagrebškega tiska, prepovedani nagovor »Pozdrav Slovincima«, ki ga je pripravil August Harambašić in naj bi ga govorili pred predstavo). Iz tega obširnega opisa povzemamo najvažnejša dejstva.

»*Naše glumište čekao je još jedan rijedak svečan dan. Bilo je to 8. prosinca 1895., kadno nas spontano posjetiše u novom kazalištu naša najbliža braća Slovenci predvođeni prvim muževima svojega javnoga života... Braća Slovenci dođoše, da s nama zajedno slave našu radost, pak da nam tako budu ujedno vjesnici krasne samosvojne budućnosti, koja izvire iz čiste sloge dvaju bratskih plemena*«, so uvodne besede intendanta Miletića.

V vseh slovenskih krajih — posebej so omenjene Kranjska, Štajerska, Gorica, Istra in Trst — je objavil slovenski odbor razglas o otvoritvi novega gledališča v Zagrebu in v zvezi s tem vabilo, naj Slovenci obišejo Zagreb. Temu vabilu se je odzvalo okrog 300 odposlancev iz vseh slovenskih krajev in pripotovali so v Zagreb s posebnim vlakom 8. decembra 1895 dopoldne. Na železniški postaji so jih pričakala skoraj vsa zagrebška društva, godbe in tisoči občinstva. Predsednik odbora za sprejem, odvetnik in književnik dr. Franjo Arnold, predsednik hrvatskega pevskega društva, je imel pozdravni govor, zahvalila pa sta se v imenu gostov narodni poslanec dr. Tavčar in ljubljanski župan Hribar. Z njim so dopotovali tudi nekdanji član zagrebške Opere Nolli, urednik Slovenskega naroda dr. Pres in ljubljanski intendant Plantan z večino članov gledališča. Iz Ljutomera sta prišla dr. Volčič in dr. Rozina, iz Radgone dr. Sloj, iz Gorice urednik Gabršček, iz Kostanjevice dr. Hudovernik, iz Brežic dr. Fierbas, iz Celja dr. Vrečko, iz Trsta dr. Tekavčič, Perč, Frančič, dr. Gregorin in še številni drugi slovenski javni delavci.

Opoldne je bil svečan banket v Veliki restavraciji v Gajevi ulici, pri katerem je bilo 800 ljudi. Goste je pozdravil najprej dr. Miletić z zanosnim govorom o slovensko-hrvatskem bratstvu. Poudaril je, da je bilo novo gledališče prvikrat posvečeno ob slovesni otvoritvi 14. oktobra, »*a danas ga evo posvećuje po drugi put čista ljubav dvaju jednakih naroda. Zato će ovaj dan biti vazda zlatnim pismenima upisan u povijest bratimstva Slovenaca i Hrvata!*« — Na to se je zahvalil dr. Tavčar z besedami: »Prišli smo kakor brat k bratu, ki morata živeti pod eno streho!« Govorili so še podpredsednik zagrebškega odbora Jakčin, ljubljanski župan Hribar in Zagrebčan Dragutin Turković. Vsi so poveličevali bratstvo Hrvatov in Slovencev, slovensko idejo in slovensko vzajemnost.

Ob šestih zvečer se je začela svečana predstava. Na prednji strani gledališča je bil transparent s pozdravom dragim gostom, dvorana pa je bila okrašena z

zelenjem in s cvetjem. Predstava bi se morala začeti s prologom pesnika Augusta Harambašića, toda K h u e n o v a vlada je dan prej ta prolog pre-povedala! V tem prologu pozdravlja Harambašić »srodnu braću po srcu i krvi«, poudarja »zajednički mučenički vijenac prošlosti« in kliče: »Već se kod nas smrkava tuđinstvu!« — Namesto tega prologa je bila izvedena svečana uvertura, ki jo je zložil domači glasbenik prof. Moser in je bila prepletena z motivi slovenskih pesmi Luna sije, Po jezeru in Naprej zastava Slave! Predstava se je začela z igro slovenskih pisateljev Josipa Jurčiča in Janka Kersnika Berite Novice, ki so jo v slovenskem jeziku predstavljali člani zagrebške Drame Hermina Šumovska, Dragutin Freudenberg in zakonca Anić, režiral pa je I. Borštnik. Da bi predstavil Slovincem vse veje gledališke umetnosti, je dal Miletić uprizoriti drugo dejanje Demetrove Teute (z M. Ružička-Strozijeva, A. Fijanom in A. Mandrovićem), prvo dejanje Sardoujeve Madame Sans-Gêne (z Ljerkom Šramovo in skorajda vsem dramskim osebjem) in četrto in osmo sliko Zajčeve opere Nikola Šubić Zrinjski (s Kroupom, Brücklovim, Hoferjem in Lesićem). V baletnem prizoru je bila gostom pripravljena posebna ovacija: pred koncem slike so pritekli na rob odra majhni črnici, vsak z velikansko zeleno črko v roki, in se tako porazdelili, da je iz cvetja nastal pozdrav »Živili Slovenci!«.

Med odmorom so si gostje ogledali gledališče, v foyerju v prvem nadstropju pa jih je pozdravil dr. Miletić v imenu hrvatske gledališke umetnosti: »Za ovaj je hram Vaš posjet odlikovanje, a ovaj dan osobit blagdan. Došavši ovamo ne dođoste u tuđinu, već u svoj drugi dom, jer je Vaše umijeće i naše, naše i Vaše. Na zastoru Vlaha Bukovca gledamo i pjesnički lik neumrlog Stanka Vraza, koji je pod krasnom devizom 'Iz naroda za narod' služio jednoj i drugoj domovini svojoj. Tako ima i naše uzajamno naprezanje služiti i slovenskoj i hrvatskoj umjetnosti!« V imenu Slovencev se je zahvalil Miletiću ljubljanski intendant Plantan in poudaril posebno to, da je s hrvatskega odra poslušal slovensko besedo.

Po svečani predstavi so se napotili slovenski gostje v veliko dvorano Sokola za gledališčem, kjer je bil njim na čast prirejen banket in kjer so poslušali spet številne zanosne in rodoljubne govore. Ob enajstih zvečer so jih z baklami pospremili na postajo in s posebnim vlakom so se vrnili v Slovenijo.

Zasluga za to prisrčno in pomembno manifestacijo gre vsekakor intendantu Miletiću. Ob tej priložnosti je srečno povezal slavje gledališča s slavljenjem slovanskega bratstva in vzajemnosti, ki je imela v takratni črni in težki atmosferi kuenovščine in sejanja razdora kar se da močan in prav demon-strativni političen pomen.

To dejstvo je dobro podčrtal ves takratni zagrebški tisk, ki je o dogodku obširno poročal. Značilno je, da je ob tej priložnosti zapisal zagrebški Obzor:

»Došli su nam ujutro, dok su oblaci zastirali naše obzorje, što je naličilo našem sadašnjemu političkomu stanju. No kao da su nam braća donijela svijetlost i vedrinu, jer iza njihovog dolaska pomoli se sunce, i oni ostaviše Zagreb kraj vedra neba puna jasnih zvijezda. Dao Bog, da nam njihova ljubav i bratimstvo pomogne dočekati vedre i lijepe dane, gdje bismo bez obzira i zapreka jedni drugima otvorili srca i posavjetovali se o zajedničkoj sudbini. U tom smislu bila ova slava navjesnica našeg jedinstva i posvemašnjega zblivenja!«

Hrv. zem.

kazalište.

U nedjelju dne 8. prosinca 1895.

Predstava 56. Izvan predbrojke.

Svečana predstava u čast slovenskih gostiju.

Svečana Ouveritura.

Skladao i ravnao je g. profesor Moser.

Prvi put:

Berite novice.

Vesela igra u osam dejanji, spisala *Dr. K. i Dr. J. Sardo Kermik in Jovji Sarcic*

Glume na slovenskom jeziku članovi hrv. zem. kazališta.

OSOBE:

Kratki, niži uradnik	G. Freudenreich.	Manica, njegova hći	Gdjica. Sumovska.
Marijana, njegova sestra	Gdja. Anić.	Doktor Dragić, koncipijent	G. Anić.

Vrši se 1. 1864. u Ljubljani.

TEUTA.

Tragedija u pet činova od Dimitrije Demetra.

Čin drugi:

Teuta, druga supruga ilirskoga kralja	Gdja. R. Strozi.	Srdovlad, poglavica jednog dijela ilirake vojske	G. Mandrović.
Dimitar Hvaranin, poglavica ilirskoga kralja, a kašnje kraj	G. Pijan.	Pratnja Teutina.	

Madame Sans-Gène.

Gluma u tri čina s predigrom, napisali Sardou i Moreau, preveo Nikola Andrić

Čin prvi:

Karolina, kraljica napuljska	Napoleonove sestre	Gdjica. Mihličić.	Gospodja de Mortemart	Gdjica. Ludvig.
Knežinja Eliza		Gdja. Savić.	Gospodja de Bassano	Gdjica. Reputin.
Marijal Lefebvre vojvoda od Dantziga		G. Dimitrijević.	Gospodja de Vintimille	Gdja. Kodulin.
Katarina, njegova žena, vojvotkinj		Gdja. Šram.	Gospodja de Canisy	Gdjica. Frube.
Fouché vojvoda od Otranta		G. Milan.	Gospodja de Aldobrandini	Gdjica. Ebert.
Savary, vojvoda od Roviga	mi-		Gospodja de Talhouet	Gdja. Mahalup.
nistar policije		G. Savić.	Gospodja de Brignolles	Gdjica. Gregorić.
Gospodja Savary, njegova žena		Gdjica. Jovanović.	Fontanes, senator	G. Čipca.
Gospodja de Bulow		Gdja. Pavan.	Arnault	G. Kirin.
Graf Neipperg		G. Rašković.	Raymond	G. Kralj.
St. Marsan		G. Barbarić.	Jardin, carev lovski meštara	G. Anton.
Brigade, komornik		G. Zagar.	Jasmin, kućni nadglednik	G. Kesterčanek.
Despreaux, učitelj plesanja		G. Freudenreich.	Leroy, krojač	G. Dinčić.
Canonville		G. Marković.	Cop, cipelar	G. Lesić.
Mortemart	časnici	G. Jurčić.	Gorso, tajni policista	G. Dević.
Duroc		G. Gregorić.	Dvorska gospoda i gospodje.	Casnici. Sluge.
Junot		G. Velić.	Igra se u Lefebvroy dvoru, u Compiègne.	Doba: rujan god. 1811.

Nikola Šubić Zrinjski.

Glazbenik tragedija u pet činova (osam slika), spjevao Hugo Badalić, uglazbio Ivan pl. Zajc.

Slika četvrta:

Izviđač muški i ženski baletni zbor. „Pas de deux“ plesu gdjica. Grondona i g. Viscusi.

Slika osma. Osobe:

Nikola Šubić Zrinjski, ban hrvatski.	Lovro Juranić	G. Hofer.
Zapovjednik „špeta“	Alapić	G. Lesić.
Čer, njegova žena	Gdja. Bruckl.	G. Kirin.
	Paprtović	

Hrvatski časnici i vojnici. Turski vojnici, Janjičari.

Medu drugom činom „Teuta“ i „Madame Sans Gène“ dulja stanka.

Cijene kao obično kod opere.

Blagajna se otvara u 5, početak u 6, a svršetak u 9 sati.

Iz časa Miletičeve uprave je ohranjena tudi obširna administrativna korespondenca, ki jo je v letih 1895-98 vodil njegov tajnik Eduard Schmidt. Po rodu Čeh, je poleg svojega materinega jezika govoril še nemško, francosko in angleško, sčasoma pa se je naučil tudi hrvatsko. Prej je delal v raznih avstrijskih gledališčih in teatrskih agencijah, zato je bil izveden v vprašanih avtorskega prava, tantijem in nabavljanja materiala. Na taka vprašanja se v glavnem nanaša tudi njegova korespondenca, med katero so tudi dopisi, poslani v Ljubljano, vendar odgovori niso ohranjeni. Z Ljubljano je dopisoval pretežno v nemškem jeziku. Objavljamo nekaj izvlečkov iz te korespondence, ki jo je Schmidt redno podpisoval »za intendanta dr. S. Miletića«. To niso nikakršni veliki dokumenti, vendar se iz vsega vidi, da sta ti dve gledališči v praksi skupaj reševali vrsto vprašanj v obojestransko korist.

23. marca 1896 prosi direktorja Oppenheima, naj pošlje za osem dni na posodo nemško suflersko knjigo Straussove operete Netopir, ker se je zagrebška ob selitvi v novo stavbo izgubila, delo pa bi radi hitro prevedli v hrvaščino.

7. oktobra 1896 se zahvaljuje za poslano knjigo Netopirja, ki jo je med tem vrnil; prosi na posodo tekst in partituro Räderjeve burke s petjem Robert in Bertram.

18. oktobra 1896 se zahvaljuje za poslani material za Roberta in Bertrama. Oprošča se, da mu ne more poslati Giroflé-Girofla, ker je Zagreb nima. »Naša biblioteka oper in operet je še v embrionalnem stanju«.

7. novembra 1896 sporoča Oppenheimu, da bo 20. ali 21. novembra premiera Bayerjevega baleta Sonce in zemlja in ga vabi, naj pride nemudoma v Zagreb k razgovoru zaradi dekoracij in kostumov, ki naj bi jih s posredovanjem Oppenheima nabavili na Dunaju.

23. decembra 1896 mu vrača z zahvalo material Roberta in Bertrama, obenem pa mu želi srečno novo leto. — Na tem pismu je dodal Miletić v češčini: »Přiju Vam taki, drahý Pane Kollega, stasní veselí svatky — zdravi, mnoho penez i sve co si možete želit sam.«

6. februarja 1897 dopis direktorja Drame Adama Mandrovića, ki je nado-meščal odsotnega Miletića: »*Slavnoj upravi Dramatičkoga društva u Ljubljani.* — *Sa zahvalnošču primismo material (orkestar, soli in zbor) opere Xenia od Parme, ali partitura manjka. Kako mi je g. operni ravnatelj Faller poslal pred tri dana libretto, držim da je upitnu partituru od vas primio i kod sebe je zadržao. S osobitim štovanjem A. Mandrović.*

V začetku februarja 1897 piše direktor Opere Nikola Faller Viktorju Parmi (nemško) v Ljubljano: »*Dragi prijatelj! Premiera Tvoje opere Ksenija je določena za soboto 27., za njo pa bomo dajali isti večer Cavallerio rusticano. V petek 26. ob treh je generalna vaja, na katero Te najvljudneje vabim. Pristrčno Te pozdravlja Tvoj iskreni Faller.*

21. februarja 1897 obvešča Schmidt Parmo, da bo premiera Ksenije že v petek 26. in da prideta k premieri Emil Berté, založnik z Dunaja, in direktor Gottinger iz Graza.

1. aprila 1897 piše Parmi glede avtorskih pravic za Ksenijo, ki jih zastopa Berté, in pa o tem, da je dobil pismo od direktorja Šuberta iz Prage (Nar. divadlo), ki se za delo zanima.

Nekaj dni pozneje mu telegrafira, da je partitura Ksenije že odposlana v Prago, po njegovi želji pa se prepisuje tudi za Breslau.

15. aprila 1897 obvešča Parmo o avtorskih tantijemah. Sporoča mu, da je izvedba 10. aprila vrgla 371 forintov in da mu gredo od tega 4%, tj. 14,84 for. Izročča mu pozdrave intendanta Miletića, Mandrovića, Fallerja, Hoferja, Vulakovića in Matoušekove.

18. oktobra 1897 odgovarja gledališki blagajnik odvetniku dr. F. Tekavčiču na njegov dopis z dne 6. okt. glede dolga igralca Josipa Anića.

2. decembra 1897 piše Schmidt direktorju Schlesingerju, da potuje v nedeljo 5. dec. v Trst in bi ga rad 4. dec. obiskal v Ljubljani. Prosi za sporočilo, kaj bodo v soboto in eventualno v nedeljo igrali v gledališču.

To je poslednje ohranjeno pismo iz tega obdobja.

Priložnostna predstava igre Berite Novice, prvega slovenskega dela na zagrebški sceni, je ostala osamljena. Šele 11. februarja 1898, v poslednjem letu Miletićeve uprave, so uprizorili enodejanko Antona Funtka, *Za hčer*, prav tako v slovenskem originalu. Glavno vlogo očeta je igral Ignacij Borštnik (bil je hkrati tudi režiser in kajpada lektor), mačeho Milica Mihičić, hčer pa Darinka Bandobranska. Zanimivo je, da so to dramo dan prej uprizorili v Pragi. Zagrebško premiero je komentiral hrvatski tisk kot dejanje slovanske vzajemnosti, kritik Viena pa je poudaril »zaslužen i nepatvoren uspjeh... a ovaj nas faktum napunjuje nadom u bolju budućnost.«

Končno je bilo leta 1900 prvokrat uprizorjeno slovensko dramsko delo v hrvatskem prevodu. Bila je to drama Ivana Cankarja Jakob Ruda (Jakob Ruda); prišla je na zagrebški repertoar vsekakor po zaslugi Ignacija Borštnika, ki jo je prevedel, režiral in igral naslovno vlogo.

Začetek je bil po vsem tem srečno zaznamovan z imenom največjega.

Stjepan Miletić et les Slovenes

L'auteur apporte par cette étude une contribution importante à l'histoire des relations théâtrales entre les capitales de la Croatie et de la Slovénie, c'est-à-dire entre Zagreb et Ljubljana, à l'époque où le directeur du Théâtre national croate était le grand critique et auteur dramatique dr. Stjepan Miletić. La visite à Zagreb de plusieurs centaines de Slovènes vers la fin de 1895, lors de l'inauguration de la nouvelle maison de théâtre, y est étudiée et évaluée en détail. Les documents inédits des archives du théâtre de Zagreb y ont été employés et en particulier la correspondance entre le directeur du théâtre de Ljubljana Plantan et le maire Hribar. Un rôle très important dans les relations entre Zagreb et Ljubljana fut joué par l'acteur et metteur-en-scène Ignacij Borštnik qui après 1894 consacra plusieurs années au théâtre croate et y a fait représenter les premières pièces slovènes. L'article apporte aussi une estimation des rapports de répertoires entre les deux théâtres depuis leurs débuts jusqu'à la représentation de la pièce de Cankar Jakob Ruda à Zagreb (1900).

Gustav Mahler v ljubljanskem Deželnem gledališču

(Prispevek k biografiji)

Po Bad Hallu, kjer je v gledališču začel svojo dirigentsko pot, je Gustav Mahler odšel v Ljubljano. Tu je jeseni leta 1881 nastopil mesto kapelnika v Deželnem gledališču. Kaj ga je sèm privedlo?

Zdi se, da je mogoče njegovo zaposlitev v ljubljanskem Deželnem gledališču pojasniti z raznih vidikov, ki se ponujajo v tej smeri in so vsaj osnova za domneve, če jih že ne moremo imeti za stvarne, nedvoumne razloge.

Za ta namen je s te strani upoštevanja vreden že Mahlerjev mladostni temperament, ki mu ni dal, da bi dolgo zdržal na istem mestu: v petih letih je menjal kar pet gledališč (Bad Hall, Ljubljana, Olomouc, Kassel, Praga).

Seveda ta motiv ni bil edini, ki je povzročil naglo prehajanje iz gledališča v gledališče. Temu je bila gotovo tudi in še zlasti vzrok Mahlerjeva težnja, da bi se zaposlil v takem gledališču, ki bi mu nudilo ugodne pogoje za razvoj, kakor si ga je zamislil, ko si je izbral dirigiranje za življenjski poklic. Mlademu človeku, kar je bil Mahler v začetku osemdesetih let prejšnjega stoletja, to ni bilo lahko. O tem pričajo podatki, ki pravijo, da se je sprva moral zadovoljiti z manjšimi pokrajinskimi gledališči, kakor so bila v Bad Hallu, Ljubljani in Olomoucu. A zakaj se je med več možnostmi, ki jih je gotovo imel na voljo, odločil ravno za Ljubljano? Je bil to le slučaj ali so ga k temu morda vodili neki razlogi?

S prej omenjeno razlago se še to vprašanje ne zdi izčrpano. Kaže, da smemo v odgovoru nanj in za temeljitejšo pojasnitev uporabiti vsaj še dva momenta.

V trenutku začetka Mahlerjevega dirigentskega udejstvovanja je že imelo glasbeno predstavljanje ljubljanskega Deželnega in prejšnjega Stanovskega gledališča dolgo tradicijo. Ohranjeno gradivo pripoveduje, da je do leta 1881 seznanilo obiskovalce z opernim repertoarjem, ki je bil značilen za druge, v zgodovini evropske operne reprodukcije bolj znane in pomembnejše operne hiše. S te strani se ljubljanska operna programska politika v primerjavi z njimi vsaj v glavnem torej ni razlikovala ne v načelu ne v praksi. Obenem pravijo viri, da so v dolgem razdobju v ljubljanskem gledališču nastopili tudi kvalitetni pevci in pevke in da so bile posamezne sezone naravnost razkošne. Raven izvedb je bila seveda odvisna od kvalitete operne oziroma gledališke družbe, ki je za to ali ono sezono najela gledališče, in še od materialnih pogojev.

Iz raznih poročil lahko sklepamo, da obseg in način glasbenega dela ljubljanskega gledališča in s tem ljubljanske operne reprodukcije omenjenega razdobja nista bila vedno na stopnji, ki je bila na splošno značilna za pokrajinska gledališča. Od časa do časa sta se nadnje dvignila in približala izvedbam v pomembnejših središčih; tu in tam sta bila z njimi celo enaka.

Je bilo to Mahlerju morda znano? Če je bilo, bi smeli tudi v tem videti enega izmed razlogov, zaradi katerih se je odločil za Ljubljano, kjer je pričakoval več kot drugod.

S tem razlogom je še utegnil biti zvezan drug razlog, ki je lahko vplival na Mahlerjev prihod v Ljubljano in se zdi verjeten: poznanstvo in prijateljstvo

Gustav Mahler v času dunajskega bivanja (po Dolbinovi risbi, Paris, Collection André Meyer)

z Antonom Krisperjem. Ta je izšel iz družine ljubljanskih trgovcev in se je rodil v Ljubljani dne 28. decembra 1859.¹ Ko je v rodnem mestu zaključil ljudsko in srednjo šolo, je odšel na Dunaj, kjer je študiral na konservatoriju in na univerzi. Podatki o njegovem delu so skromni. Znano je, da je komponiral na primer »Sonato« in »Toccato« v načinu Lisztovega ustvarjanja, a z majhno invencijo, in tudi neko opero. Razen tega se je usmeril v teoretično razglabljanje, katerega rezultat je bila razprava »Die Kunstmusik in ihrem Prinzipie, ihrer Entwicklung und ihrer Konsequenz« oziroma »Die Musiksysteme in ihren Prinzipien«.²

Gradivo vodi k domnevi, da je prijateljstvo med Mahlerjem in Krisperjem nastalo v času njenega dunajskega študija. Koliko je Mahler morda vplival na Krisperjevo ustvarjanje, je vprašanje. Njegovih klavirskih skladb vsekakor ni izvajal, ko je v Ljubljani nastopil kot pianist — to bodo potrdili poznejši podatki. Znano pa je, da so uprizorili Krisperjevo opero v praškem Nemškem gledališču, ko je bil tam kapelnik Mahler, ki je verjetno vplival, da so jo sprejeli

¹ Prim. Verzeichniss der gesammelten Anzeigezettel zum Behufe der Volkszählung v Ljubljani za 1869 in 1880, gradivo v Mestnem arhivu v Ljubljani. Iz tega gradiva je razvidno, da je bil Anton Krisper četrti otrok Josefa in Engelhilde Krisper, roj. Baumgartner. Leta 1869 je bil v 1. razredu ljubljanske realke, leta 1880 pa je bil »Student der Philosophy« in samski. Mantuani napačno navaja, da se je rodil 1858. Gl. Mantuani J., O slovenski operi, Zbori VI, 39; Riemann H., Musik-Lexikon, V. izd., 610.

² Prim. Mantuani J., ib.; Riemann H., ib.; isti, VIII. izd., 591.

v program.³ V praški izvedbi sicer ni uspela in to je najbrž vplivalo, da je njen avtor skladanje opustil. Za poznejši čas namreč ni znano, da bi komponiral.⁴ Dejstvo, da je bila omenjena opera izvedena v Pragi v času Mahlerjevega tamošnjega delovanja, pa vsaj posredno priča o zvezah med njim in Krisperjem.

Ni neposrednega dokaza za trditev, da je prišel Mahler v Ljubljano po Krisperjevi zaslugi, a vendar govorijo okoliščine v prid tej tezi in njeni upravičenosti. Krisper je bil komaj leto dni starejši od Mahlerja. Vezalo ju je prijateljstvo. Tako bi Krisper lahko seznanil Mahlerja z Ljubljano in ga tudi je po vsej verjetnosti. Najbrž ga je tudi nagovoril, da se je odločil zanjo, ko mu delo v Bad Hallu ni več ugajalo. Glede na vlogo, ki jo je imel njegov oče v Ljubljani, še lahko domnevamo, da je Anton Krisper s pomočjo svojega očeta Mahlerju posredoval mesto kapelnika v ljubljanskem gledališču.

Mahler je prišel v Ljubljano, ko mu je bilo komaj enaindvajset let. Kakšna je bila fiziognomija glasbenega dela tega gledališča tik pred letom 1881, ko se je za njegovim dirigentskim pultom pojavil mladi Mahler?

Ne na prvo ne na drugo vprašanje ni mogoče izčrpno odgovoriti. Za čas od sezone 1874/5 do 1898/9 je gradivo ljubljanskega Deželnega gledališča skrajno pomanjkljivo.⁵ Arhivskih virov skoraj ni, primerki gledaliških letakov so redki. Pač so na razpolago časopisna naznanila o gledaliških predstavah in ocene o uprizoritvah, a tudi teh vselej in za vse predstave niso objavljali. Kolikor se je sploh ohranilo, pa gradivo te vrste pripoveduje, da je bil glasbeni program Deželnega gledališča v razdobju, ki nas zanima v zvezi z Mahlerjem, podoben

³ Prim. Mantuani J., *ib.*; gradivo v NUK, Ljubljana.

⁴ Prim. Mantuani J., *ib.*;

⁵ Prim. gradivo v Muzejski knjižnici v Ljubljani, mapa XCI.

Staro Deželno gledališče v Ljubljani (pogorelo 1887)

onemu izpred leta 1874, za katerega so viri obsežnejši. Uprizarjali so opere, operete, spevoigre, pravljice s petjem in glasbo in kar je bilo podobnih ali sorodnih zvrsti. Izbira repertoarja je bila odvisna od vodstva posameznih gledaliških družb, ki so se pogosto menjavale. Pevcev in pevk in kapelnikov je bilo dovolj, gledališče je imelo lasten orkester in na voljo vse tehnične činitelje, ki so bili potrebni za uprizarjanje.

V sezoni 1881/2 je bil direktor ljubljanskega Deželnega gledališča Alexander Mondheim-Schreiner in kapelnik Gustav Mahler. Orkester je štel 18, zbor pa 14 članov, razen tega so seveda bili še solisti.⁶ Mahler se je predstavil že ob prvi predstavi sezone, Bauernfeldovi igri »Bürgerlich und Romantisch«, ki jo je uvedel z Beethovnovno uverturo »Egmont«. Poročilo pravi: »Eingeleitet war der Festabend durch Beethovens ‚Egmont-Ouverture‘, welche das Orchester exact zur Ausführung brachte.«⁷ Več o Mahlerju in njegovih kvalitetah ne pove, toda iz njega je jasno razvidno, da je bil orkester tehnično dobro pripravljen.

Nato je Mahler kot edini angažirani dirigent skozi celo sezono vodil glasbene izvedbe, tudi takrat, ko poročila tega izrecno ne omenjajo.⁸ Kako jih je pripravil in kako so poročevalci cenili njegove sposobnosti in napore, naj govorijo viri, kolikor so na razpolago.

Ko so v sezoni 1881/2 prvič uprizorili Verdijevega »Trubadurja«, menda izvedba ni bila najboljša, saj poročevalec sicer ne bi bil zapisal, da je bila »ohne wesentliche Störung«. V nadaljevanju beremo: »Das Orchester unter Herrn Mahler Leitung hielt sich wacker«,⁹ kar pove, da motenj, ki jih je smatral poročevalec za nebitvene, ni bil kriv ne Mahler ne orkester. Še bolj je to razvidno iz poročila o reprizi te opere, ki je bila s spremenjeno glasovno zasedbo in brez motenj. Za to priložnost namreč izvem: »Auch das Orchester fühlte sich durch die Sicherheit der Sänger gehoben, ja, es geriet förmlich ins Feuer.«¹⁰ V prvi predstavi so torej motili pevci. Ko so jih za reprizo zamenjali z boljšimi, je bilo vse v redu. Še več. Orkester se je razigral, bil je še boljši kot prvič in celotna predstava je bila »höchstgenussreich«.¹¹ Dobra je bila tudi ponovitev v začetku januarja 1882.¹² Mahler je bil naveden kot dirigent le v poročilu o prvi izvedbi in drugi reprizi, ne pa tudi v poročilu o prvi reprizi. V poročilu o drugi reprizi je ocenjevalec ponovil, kar je lakonično in stereotipno povedal v poročilu o prvi izvedbi.¹³

Kritiku je ugajala tudi izvedba operete »Giroflé-Girofla« Alexandra Lecoqa. Pohvalil je celoto in še posebej Mahlerjevo vodstvo: »Das Orchester war unter

⁶ Prim. LZg (Laibacher Zeitung) 1881, št. 204.

⁷ Prim. LZg 1881, št. 218.

⁸ Prim. LZg 1881, št. 227, 235, 236, 250, 254, 265, 270, 272, 274, 279, 281; LZg 1882, št. 1, 25, 75. — Ponavadi ime dirigenta ni navedeno, kadar poročila omenjajo reprize. Vendar je bil tudi v takih primerih dirigent isti, v sezoni 1881/2 Mahler. Zlasti to velja, ko gre za opere in operete, kar potrjuje poročilo v LZg 1882, št. 34, kjer je izrecno rečeno, da vodi isti kapelnik opere in operete. Izjeme so menda bile pravljice, burke s petjem in glasbo in podobne uprizoritve, za katere je bila v prejšnjih sezonah praksa, da so glasbeni del vodili koncertni mojstri. Skoraj gotovo so se po njej ravnali tudi v sezoni 1881/2. Zdi se, da je tako treba interpretirati tudi ustrezna časopisna poročila, ki pa so bila za take predstave redka.

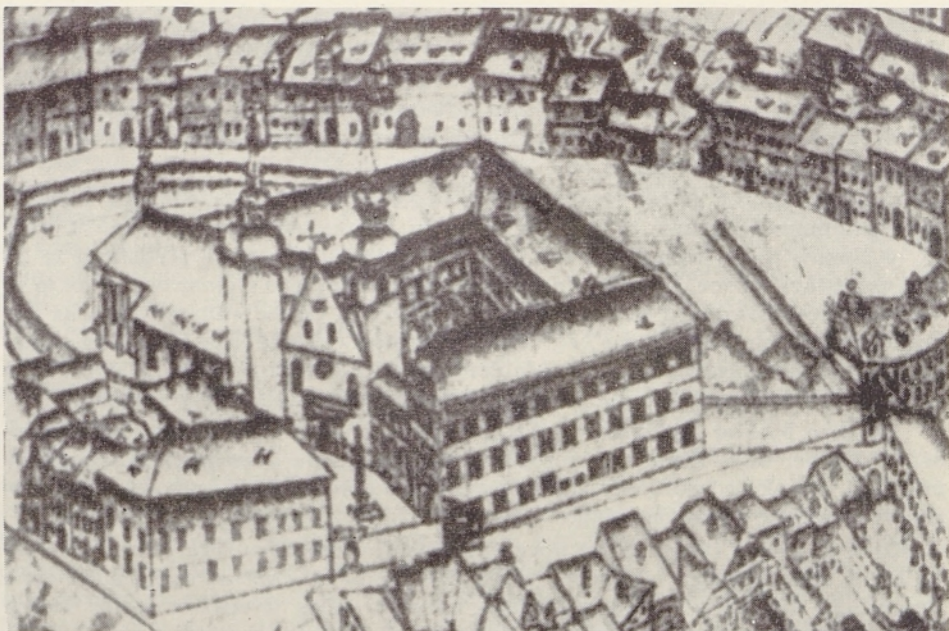
⁹ Prim. LZg 1881, št. 225.

¹⁰ Prim. LZg 1881, št. 235.

¹¹ Ib.

¹² Prim. LZg 1882, št. 8.

¹³ Ib.

Poslopje v Ljubljani (današnji Levstikov trg), kjer je bila redutna dvorana

Mahlers Leitung voller Verve.«¹⁴ Bolj zadržano je pisal o uprizoritvi Webrovega »Freischütza«, za katero je dejal le, da je bila zadovoljiva (»verlieft in befriedigender Weise«).¹⁵ Dirigenta ni omenil. Pač pa se je navdušil, ko so izvedli Mozartovo »Zauberflöte«. V svojem poročilu je med drugim zapisal, da je bila predstava »vorzüglich für die Verhältnisse einer Provinzbühne, sowohl in gesanglicher als auch in orchesterlicher Beziehung. Die ‚Zauberflöte‘ ist unter der Leitung des Kapellmeisters Mahler sorgfältigst mit allen Eifer und vielen Fleiss studiert worden... Der Chor entwickelte... eine ungeahnte Kraft«.¹⁶

Tako ali podobno priznanje Mahlerjevemu studioznemu delu z orkestrom in s pevci in izvrstnim uspehom, ki jih je dirigent dosegel ob uprizoritvah, zveni tudi iz poročil o drugih izvedbah pod njegovim vodstvom. Tako je bila npr. zelo pohvaljena izvedba Rossinijevega »Seviljskega brivca« z dne 16. decembra 1881, ki ni bila prva v tej sezoni, kajti v poročilu o tej predstavi beremo, da »včeraj ni bilo motenj« (»es kamen gestern keinerlei Störungen vor«).¹⁷ Kot že v drugih primerih jih tudi v »Seviljskem brivcu« nista povzročila Mahler in orkester, ki je bil »unter Herrn Mahlers Leitung... recht gut«,¹⁸ ampak spet pevci. Sijajna se je zdela poročevalcu izvedba Gounodovega »Fausta«. Ko je naglasil velik uspeh pevcev, je menil: »... desgleichen ist vom Chor und Orchester — unter des Herrn Kapellmeister Mahlers Leitung — nur gutes zu berich-

¹⁴ Prim. LZg 1881, št. 227.

¹⁵ Prim. LZg 1881, št. 236.

¹⁶ Prim. LZg 1881, št. 249.

¹⁷ Prim. LZg 1881, št. 287

¹⁸ Ib.

ten«. ¹⁹ V bistvu enako je njegovo poročilo za uprizoritev Nicolajjevih »Veselih žen windsorskih«. Pohvalil jo je in zaključil: »Im grossen und ganzen jedoch gingen ‚Die lustigen Weiber‘ unter des Dirigenten Hrn. Mahlers Leitung exact und zufriedenstellend«. ²⁰ Orkester je dosegel priznanje tudi, ko so uprizorili opereto »Der lustige Krieg« Johanna Straussa. ²¹

Vselej poročila o glasbenih izvedbah v Deželnem gledališču niso bila tako priznalna. Tako npr. beremo o izvedbi Verdijeve opere »Ernani« med drugim: »Die Gesamtaufführung der Oper unter der Leitung ihres Dirigenten Herrn Mahler war eine befriedigende«, ²² kar pravi, da vse le ni bilo na potrebni višini, čeprav je vodil predstavo Mahler; tudi orkester je bil samo zadovoljiv, tako kot je bil s celotno izvedbo vred še ob nekaterih drugih priložnostih. ²³

V primerih, ko poročevalcu izvedbe niso bile kdove kako všeč, dirigenta, to je Mahlerja največkrat sploh ni omenil. Vendar se ne zdi, da bi to storil namerno. Poročila namreč navajajo vrsto predstav, katerih izvedbe so bile pozitivno ocenjene, a o dirigentu navzlic temu ni bilo govora, ²⁴ čeprav skoraj ni dvoma, da je bil Mahler. V to vrsto spada npr. poročilo o uprizoritvi opere »Marta« Flotowa, ki je bilo nadvse ugodno, ²⁵ in o izvedbi Mendelssohnovega »Sna kresne noči«. Mahler je bil v gledališkem glasbenem korpusu edini, ki je mogel oskrbeti glasbeni del tako, da je bil »vom Orchester sehr gut vorgetragen und hatte wahrlich wenig Anteil an dem Gelingen der Vorstellung«. ²⁶ To gotovo velja tudi za uprizoritev Goethejevega »Egmonta«, za katerega je orkester prispeval »Beethovens Originalmusik in verdienstlicherweise zu Gehör«, ²⁷ nedvomno po Mahlerjevi zaslugi.

Zakaj poročila v nekaterih, celo številnih primerih dirigenta niso omenila, je vprašanje, na katerega po tolikšnem presledku in brez zanesljive argumentacije ni mogoče definitivno odgovoriti. Bržkone je treba temu iskati vzrok v časopisnem, bolj kronističnem poročanju o gledaliških in še zlasti o glasbenih uprizoritvah. Poročila, ki bi jim mogli le zelo redko pripisati značaj nekakšnih strokovnih ocen, so bila nepodpisana — verjetno so jih pisali ljudje iz uredništva in ne strokovno verzirani kritiki. O glasbenih izvedbah je najbrž vedno pisal isti človek. K tej domnevi vodi način izražanja, ki je v vseh primerih enak ali vsaj podoben.

Ne glede na to, kdo je pisal poročila, urednik, ljubitelj glasbe ali strokovnjak, je bilo za Mahlerja važno, kako jih je pisal. Na splošno so bila zanj

¹⁹ Prim. LZg 1882, št. 23. — Poročilo se podrobneje ne spušča v zmogljivosti zbora in orkestra in ravno tako ne v interpretacijo, ki je bila odvisna od dirigenta, namreč Mahlerja. To velja na splošno tudi za poročila o drugih glasbenih uprizoritvah, iz katerih je mogoče le tu in tam čutiti v ocenjevanju analitični prijem. Domnevni razlogi za ta način ocenjevanja oz. poročanja so razvidni iz teksta.

²⁰ Prim. LZg 1882, št. 34

²¹ Poročilo navaja med drugim: »Auch vom Orchester ist rühmendst zu erwähnen, dass es sich unter Kapellmeister Mahlers braver Leitung sehr wacker hielt«, gl. LZg 1882, št. 49.

²² Prim. LZg 1882, št. 9.

²³ Npr. LZg 1881, št. 270, kjer beremo v poročilu o izvedbi, da je bila pomanjkljiva in da je bilo premalo vaj. Kaj podrobnejšega o tem sicer ni, vendar kaže stilizacija, da velja omenjena konstatacija tudi za glasbeni del izvedbe.

²⁴ Gl. npr. LZg 1881, št. 250, 265; LZg 1882, št. 1, 25, 75.

²⁵ Prim. LZg 1881, št. 254.

²⁶ Prim. LZg 1881, št. 274.

²⁷ Prim. LZg 1881, št. 281.

ugodna, večkrat kar laskava in so lahko spodbudno vplivala na prizadevanje mladega dirigenta. Posebno priznalno je bilo poročilo o uprizoritvi opere »Alessandro Stradella« Flotowa, ki je bila 23. marca 1882 v korist kapelnika Mahlerja. V njem beremo o dirigentu več kot kdaj koli prej: »Gestern hörten wir Flotows liebliche Oper ‚Alessandro Stradella«, die sich unser unermüdlich tätige und strebsame Kapellmeister Hr. G. Mahler zu seinem Benefiz gewählt hatte, und die, fleissig einstudiert, auch ganz gut vonstatten ging. Als der Benefiziant erschien, ward er von dem ziemlich zahlreich anwesenden Publikum mit lebhaften Beifalle und vom Orchester mit einem Tusch empfangen, sowie er auch einen grossen Lorbeerkranz mit schweren Schleifen erhielt, welche Zeichen der Anerkennung dieser tüchtig geschulte Musiker, der es wirklich ernst nimmt mit seiner schwierigen Aufgabe und der auch die Saison über viele Mühe und Plage hatte, wohl verdient.«²⁸

Iz gradiva je razvidno, da je Mahler kot kapelnik ljubljanskega Deželnega gledališča uspel v celoti. Publika mu je bila naklonjena, kritika oziroma časopisni poročevalci tudi. V sezoni 1881/2 si je v tem gledališču pridobil mnogo izkustev, ki so bila tehnično, a tudi z vidika interpretacije v določenem smislu važna za njegov nadaljnji razvoj. Dirigiral je sicer malemu orkestru, ki je bil od časa do časa, kadar se je pokazala potreba, pomnožen s člani ljubljanskega filharmoničnega orkestra; taka praksa je bila že davno pred Mahlerjem in tudi še za njim v tem gledališču. Še bolj se je Mahler seznanil z načinom dela z zboristi in solisti, skratka z vsem, kar je potrebno opernemu dirigentu, ki mu na začetku razvoja udejstvovanje v manjšem ansamblu lahko znatno pomaga, da se more nato v večjih in velikih gledališčih bolj razmahniti. S te strani je bilo za Mahlerja delovanje v ljubljanskem gledališču gotovo koristno.

Z druge strani je bil Mahler pridobitev za ljubljansko Deželno gledališče. Mlad, sposoben, tehnično dobro šolan dirigent z umetniškimi kvalitetami, ki so se pozneje dvignile na visoko raven, a so bile izrazite gotovo že na začetku njegovega udejstvovanja, je lahko neposredno vplival na dviganje izvajalne, tehnične in umetniške stopnje orkestra, zbora in solistov. V primerjavi s programi, ki jih je imelo to gledališče neposredno pred Mahlerjevim prihodom v Ljubljano, kaže, da je ta dirigent bistveno vplival tudi na fiziognomijo ljubljanskega glasbenega gledališkega repertoarja. Medtem ko je bilo prej težišče na operetah, spevoigrah in drugih zvrsteh z glasbo in manj na operi, je bilo v sezoni 1881/2 težišče na operi. Verdi, Mozart, Rossini, Gounod, Flotow, Nicolai so s svojimi operami v tej sezoni vodili glasbeni program tega gledališča. Seveda so tu tudi zdaj predstavljali operete, pravljice s petjem in z glasbo, burke z glasbo in podobno in celo Mahler jih je tu in tam dirigiral. Vendar so bile v ozadju in pomembnejše niso nižale ravni osrednjega umetniškega karakterja gledališkega glasbenega repertoarja.

Sezona 1881/2 ljubljanskega Deželnega gledališča je bila z glasbene strani torej kvalitetna tako glede repertoarja kakor izvedb. Zato gre temeljna zasluga Mahlerju, ki je kljub svoji mladosti znal izdatno izraziti svoje umetniške sposobnosti in uveljaviti svoje oblikovalno gledanje.

Mahlerjeva zaposlitev v gledališču je bila obsežna, kajti vse glasbeno delo je bilo na njegovih ramenih. Zato ta ali ona predstava glasbeno seveda ni mogla

²⁸ Prim. LZg 1882, št. 68, 69.

VIERTES CONCERT

der

philharmon. Gesellschaft in Laibach

unter der Leitung ihres Musik-Directors Herrn

Anton Nedvöd

und freundlicher Mitwirkung des Herrn

Gustav Mahler,

Kapellmeister des landschaftl. Theaters in Laibach,

Sonntag, den 5. März 1882

im landschaftlichen Redoutensaale.

Anfang um halb 5 Uhr nachmittags.

PROGRAMM.

- 1.) J. O. Grimm: Suite in Canonform für Streichorchester:
a) *Allegro con brio*;
b) *Andante lento*;
c) *Tempo di Menuetto*;
d) *Allegro risoluto*.
- 2.) F. Mendelssohn-Bartholdy: **Capriccio brillant**, op. 22, H-moll, für das Pianoforte mit Begleitung eines Streichquartettes; Herr *G. Mahler*.
3. a) J. Brahms: **Liebestreue**, } Lieder mit Pianofortebegl.,
b) A. Dorn: **Schneeglöckchen**, } ges. v. Fräul. *Carol. Witschl*.
- 4.) L. Boccherini: **Menuett** für Streichorchester.
5. a) R. Schumann: **Waldscenen**, a) *Jagdlied*,
b) *Vogel als Prophet*, } Herr
b) F. Chopin: **Polonaise**, op. 53, As-dur. } *G. Mahler*.
- 6.) Ant. Dvořák: **Serenade**, E-dur, für Streichorchester:
a) *Moderato*;
b) *Tempo di Valse*;
c) *Scherzo*;
d) *Larghetto*;
e) *Finale*.

Der Saal wird um halb 4 Uhr geöffnet.

Der Eintritt ist nur den Vereinsmitgliedern gegen Abgabe der auf Namen lautenden Eintrittskarten gestattet. — Da nach § 16 der Statuten Familien das Recht zum Eintritte für drei in gemeinschaftlicher Haushaltung lebende nicht selbständige Angehörige zusteht, so wolle für jedes weitere, an den statutenmässigen musikalischen Aufführungen theilnehmende Familienmitglied eine separate Eintrittskarte beim Herrn Vereinskassier **Carl Karinger** gegen Entrichtung des statutenmässigen Jahresbeitrages von 1 fl. gelöst werden.

Anmeldungen zum Eintritte in die philharm. Gesellschaft werden in der Handlung des Herrn **Carl Karinger**, Rathhausplatz, entgegengenommen.

biti vseskozi pripravljena.²⁹ Na splošno pa glede kvalitete ni bilo pripomb in so skoraj vse uprizoritve žele pohvalo poročevalca.

Kljub temu, da ga je pripravljanje repertoarja zelo vezalo, je Mahler našel čas še za udejstvovanje izven gledališkega okvira. To potrjuje tudi njegovo sodelovanje z ljubljansko Filharmonično družbo. Na njenem četrtem koncertu dne 5. marca 1882 pa Mahler ni nastopil kot dirigent, kakor bi morda pričakovali, kajti dirigiral je »Music-Director« te institucije Anton Nedvď,³⁰ medtem ko je Mahler sodeloval kot pianist.³¹ Izvedel je Mendelssohn-Bartholdyjev »Capriccio brillant«, op. 22 v h-molu za klavir s spremljevanjem godalnega kvarteta, kot navaja program (»mit Begleitung eines Streichquartettes«), nadalje »Waldszenen« (Jagdlied, Vogel als Prophet) Roberta Schumanna in Chopinovo »Polonaise« v as-duru, op. 53.³² Kot pianista so ga ocenili zelo pozitivno. Takole beremo o njegovem izvajanju: »Capriccio brillant von Mendelssohn, für das Pianoforte mit Begleitung eines Streichquartetts gab Herrn Mahler die beste Gelegenheit, sich dem Laibacher Publikum als tüchtiger Klavierspieler vorzustellen, der über eine brillante Technik verfügt und dieselbe auch richtig anzuwenden versteht. Herr Mahler ist ein Zögling des Wiener Konservatoriums und speziell in Pianoforte ein Schüller des Professors Epstein, in der Composition errang er den ersten Preis. Für seine gestrigen Vorträge ward Herr Mahler durch lebhafter Beifall ausgezeichnet, insbesondere für den selbstständigen bravourösen Vortrag mehrere Musikstücke von Schumann und Chopin.«³³

Arhivsko gradivo ljubljanske Filharmonične družbe omenja sporočilo na seji dne 25. marca 1882, da je bil pianistu za sodelovanje na omenjenem koncertu izplačan honorar v znesku 20 florintov (»über die Verabfolgung eines Honorars vom 20 F. an den Theater-Kapellmeister Mahler für seine Mitwirkung beim 4. Concerte«).³⁴

Iz poročil Filharmonične družbe ni videti, da bi Mahler še kdaj nastopil na njenih koncertih. Kaže, da je bil omenjeni nastop edini. Toliko zanimivejši je zato, ker predstavlja Mahlerja kot pianista. Za to smer udejstvovanja pozneje ni več kazal zanimanja.

²⁹ Prim. LZg 1881, št. 270.

³⁰ Letak za cit. koncert pravi na začetku: »Viertes Concert der philharmonischen Gesellschaft in Laibach unter der Leitung ihres Musik-Directors Herrn Anton Nedved und freundlicher Mitwirkung des Herrn Gustav Mahler, Kapellmeister des landschaftlichen Theaters in Laibach, den 5. März 1882 im landschaftlichen Redoutensaale, Anfang um halb 5 Uhr nachmittags«, gl. primerek v arhivu Filharmonične družbe v NUK, rokopisni oddelek, inv. št. 21/58.

³¹ Poleg skladb, ki jih je Mahler izvedel, je še obsegal program (navajam kot je v originalu): J. O. Grimm, Suite in Canonform für Streichorchester; J. Brahms, Liebestreue; A. Dorn, Schneeglöckchen; L. Boccherini, Menuett für das Streichorchester. K temu prim. gradivo v arhivu Filharmonične družbe, NUK, glasbeni oddelek; Jahres-Bericht der philharmonischen Gesellschaft in Laibach, Laibach 1882, 44, 45.

³² Gl. cit. Jahres-Bericht, 44, 45, 37, in cit. gradivo v NUK. S tem še prim. LZg 1882, št. 53 — Vsekakor je značilno, da Mahler ni dirigiral nobenega filharmoničnega koncerta. Ljubljanska Filharmonična družba je za te namene večkrat najela tuje goste. Mahler ni bil med njimi; morda se je zdel vodstvu kljub uspehom, ki jih je imel v gledališču, premlad ali premalo verziran v koncertnem dirigiranju, za kate-rega se v času ljubljanskega bivanja najbrž niti sam ni potegoval.

³³ Prim. LZg 1882, št. 53.

³⁴ Gl. Protokoll über die Directions-Sitzung der philharmonischen Gesellschaft in Laibach am 25. März 1882, izvirnik v arhivu Filharmonične družbe, NUK, glasbeni oddelek, mapa Filharmonična družba.

Žal niso ohranjeni ali vsaj doslej niso znani viri, iz katerih bi bilo razvidno, koliko in kako se je morda Mahler vključil v tedanjo ljubljansko družbo in zlasti v njen kulturni krog, ki je bil v procesu osamosvajanja slovenske kulture zelo razgiban. Tudi ni znano, kakšni so bili njegovi eventualni stiki z ljubljanskimi glasbeniki nasploh in posebej s slovenskimi skladatelji, med katere je štel tudi Anton Nedvěd, ki je bil Mahlerjev bližnji znanec in v nekem smislu sodelavec zaradi vezanja gledališkega orkestra s filharmoničnim in glede na Mahlerjev nastop na omenjenem koncertu, k čemur ga je kot glasbeni direktor Filharmonične družbe gotovo sam pritegnil. Viri v tej smeri manjkajo in zato nadaljnja osvetlitev Mahlerjevega življenja za to razdobje žal ni mogoča.

Že prej sem naglasil Mahlerjev pomen za ljubljansko gledališko glasbeno uprizorjanje v sezoni 1881/2. Ta mu gre v določenem smislu tudi za koncertno življenje tedanje Ljubljane. Vanj pogosteje sicer ni segel, vendar mu je s svojim koncertnim nastopom dal prispevek, ki je bil po svoje značilen za podobo koncertne reprodukcije ljubljanskega mesta na začetku osemdesetih let.

Ljubljanska gledališka sezona 1881/2 je bila za Mahlerja le epizoda, ki ji v bogastvu njegovega poznejšega glasbenega dela ni treba in tudi ni mogoče pripisati večjega pomena, kot ji v resnici gre. Kot Bad Hall neposredno prej in Olomouc neposredno za tem mu je tudi Ljubljana pomenila samo leto življenjskega šolanja, a vendar korak naprej v graditvi njegove osebnosti. Njeno gledališče in njen duhovni ambient pa nista bila taka, da bi tu postal, kar je hotel postati. Ob tem spoznanju je s koncem sezone 1881/2 zapustil Ljubljano. Ni znano, da bi poslej z njenim gledališčem imel še kake stike.

Gustav Mahler à Ljubljana

Gustave Mahler fut maître de la Chapelle du Théâtre Régional de Ljubljana dans la saison de 1881–1882. Il dirigea toutes les représentations musicales, parmi lesquelles Troubadour et Ernani (Verdi), La Flutte enchantée (Mozart), Le Barbier de Séville (Rossini), Les Joyeuses Commères de Windsor (Nicolai), Faust (Gounod), Freischütz (Weber) et Marthe (Flotow). Son succès fut brillant. Le public et la critique lui furent favorables. Dans ce théâtre il acquit des expériences qui du point de vue technique et du point de vue de l'interprétation furent d'une importance incontestable pour son futur travail. Mais, en même temps, il exerça par ses qualités artistiques, marquantes dès le début de son activité à Ljubljana, une influence positive sur la physionomie du répertoire théâtral et musical de Ljubljana et sur le niveau des représentations qui était élevé si nous en jugeons par les rapports que nous avons.

Bien que Mahler fût très occupé par la préparation et la réalisation du répertoire, il trouva néanmoins le temps pour prendre part à des activités hors du cadre théâtral proprement dit. Sa collaboration avec la Société Philharmonique de Ljubljana en est une preuve. A l'occasion du 4ème concert de la Société, le 5. mars 1882, il se présenta au public, non pas comme chef d'orchestre mais comme pianiste. Il joua le «Capriccio brillant» op 22 en b-mineur pour piano et accompagnement de quartet à cordes de Mendelssohn-Bartholdi, »Waldszenen« de Schumann, Vogel als Prophet de Jagdlied et la Polonaise op. 53 en as-majeur de Chopin. Il eut un grand succès et la critique fut très favorable.

Il faut aussi mentionner que lors de son séjour à Ljubljana, Mahler entretenait des relations amicales avec le compositeur et théoricien de musique, Antoine Krisper, originaire de Ljubljana. C'est probablement lui qui persuada Mahler de quitter Bad Hall où il avait commencé sa carrière de chef d'orchestre et d'accepter l'engagement à Ljubljana.

A la fin de la saison 1881–82 Mahler partit pour Olomouc où il devint maître de la Chapelle du théâtre de cette ville. On ne sait pas si après son départ Mahler entretint encore des relations avec Ljubljana et son théâtre.

Skrb za domačo dramo v mladem mariborskem gledališču (1921–1925)

(Ob pismih Alojzija Remca Valu Bratini)

Dve pobudi sta vabili k osvetlitvi prizadevanj Slovenskega narodnega gledališča v Mariboru, zlasti v prvih letih dela te mlade kulturne ustanove: besede Franceta Koblarja, zapisane v uvodu h knjigi »Dvajset let slovenske Drame«, da je »v zavestnem iskanju in uprizarjanju izvirne domače drame morda Maribor presegel Ljubljano«; zajeten sveženj dopisov, ki jih je pošiljal pisatelj Alojzij Remec režiserju in takrat ravnatelju mariborske Drame Valu Bratini (50 pisem in 13 dopisnic, ki jih hrani SGM).

Da je Koblarjeva ugotovitev veljavna, nam potrdi že bežen pogled v repertoarne sezname, ob katerih je sestavil Dušan Mevlja primerjalen pregled samostojnih prvin v obeh takratnih dramskih hišah na Slovenskem, ljubljanski in mariborski. Mariborska skrb za domačo dramo, to kaj hitro zapazimo, je stara ravno toliko kakor mariborsko poklicno gledališče samo, saj je dal prve podude za to že prvi umetniški vodja, režiser Hinko Nučič, ostala pa je živa vsaj do neke mere prav do nemške zasedbe, če se omejimo le na to, predvojno delo drugega slovenskega gledališča. Najpogostejše pa so bile domače premiere in najtesnejše sodelovanje med gledališkim vodstvom in avtorji tistega časa, ko je vodil mariborsko Dramo, spočetka pa opravljal tudi intendantske posle tisti čas zelo agilni režiser, igravec in scenograf Valo Bratina.

Samostojna iskanja mariborskega gledališča v teh dveh desetletjih bi mogle potrditi tudi sicer nekatere premiere dramskih del iz svetovnega repertoarja, ki so prišle na spored tega odra prej kot v Ljubljani ali pa jih Ljubljana sploh nikoli ni videla. Najbolj zgovoren primer so češka dela: že 1928. leta je bila na mariborskem sporedu Kvapilova drama Oblaki, ki je Ljubljana ne pozna, malo pred drugo vojno pa so spremljali Mariborčani prej kakor ljubljanska publika poleg dveh Langerjevih dram tudi takrat znamenito, skoraj preroško dramsko vizijo, Čapkovo Belo bolezen.

Še močnejša in za nas tudi pomembnejša pa so bila kajpada prizadevanja za rast domače drame. Če pregledamo le nekatere od tistih, ki jih je Ljubljana prezrla, Maribor pa jim je gostoljubno pomagal na oder, najdemo že v prvih povojnih letih poleg prvega srečanja z Remcem in Lahom n. pr. za tisti čas zelo značilno, v osrednjem gledališču nikoli uprizorjeno Majcnovo igro Dediči velikega časa (1922). Tudi Bevkova drama Kajn je bila uprizorjena v Mariboru že 1924. leta, v Ljubljani pa nikoli. Da pa je ostal Maribor tudi kasneje zvest taki tradiciji, nam potrjuje tudi drugo srečanje z Bevkom, že na pragu nove vojne: to pot je bila na sporedu njegova Partija šaha, ki jo je uprizorila ljubljanska Drama dobro leto kasneje, režiral pa jo je v Mariboru — tako kot svoj čas Kajna — Valo Bratina, to pot kot gost. Med pomembnejšimi srečanji iz dvajsetih let bi bilo treba vpisati v to kroniko še štiri dramska dela Angela Cerkvenika (V vrtincu, Greh, Očiščenje, Kdo je kriv), od katerih je eno samo in to tri leta kasneje uprizorila ljubljanska drama (Greh), iz tridesetih let pa predvsem tri socialne drame Rudolfa Golouha (Groteska sedanjosti, Od zore do mraka, Krisalida), ki prav tako niso dočakale novih uprizoritev v drugih po-

Dr. Alojzij Remec

klicnih gledališčih. Enako usodo so imele Doboviškove, Skrbinškove in še nekatere domače igre, pa tudi Kraigherjeva drama Na fronti sestre Žive (v Mariboru 1930, v Ljubljani nikoli).

Docela izjemen primer, ki ga ne moremo vzporejati z nobenim prejšnjim ne kasnejšim v razvoju katerega koli slovenskega gledališča, pa je sodelovanje med Alojzijem Remcem in umetniškim vodstvom mariborske Drame. Prvi korak je napravil že Hinko Nučič, ki je 16. junija 1921 uprizoril Učiteljico Pavlo, nadaljeval pa je to delo Valo Bratina z uprizoritvijo štirih novih dramskih del (Kirke, 9. maja 1922; Užitarji, 5. januarja 1923; Magda, 24. maja 1924; Zakleti grad, 17. novembra 1925). Prej kakor v petih letih je bilo tako na sporedu istega gledališča pet zaporednih predstav istega domačega avtorja — srečna usoda za avtorja in za gledališče, usoda, ki je ni bil deležen ne Cankar ne kdor koli pri nas, ne prej ne kasneje. In z gotovostjo lahko trdimo, da bi Remec teh dramskih del nikoli ne napisal, vsaj ne v takem vztrajnem zaporedju, ko bi ne čutil močne opore in tudi vzpodbude v gledališču, ki mu je bilo sleherno leto odprto in v režiserju, ki je botroval vsem tem njegovim dramskim poskusom.

Ni brez pomena ugotovitev, ki jo velja podčrtati že v samem začetku; da namreč ni bilo prijateljstvo, tako tesno in iskreno v letih po prvi skupni pre-

Valo Bratina

mieri, povod za sodelovanje našega avtorja z režiserjem in gledališkim ravnateljem; nasprotno, iz skupnega dela, iz zavzetosti za isti cilj je zraslo prijateljstvo, ki je ostalo živo tista leta, ohranilo pa se je še skoraj tri desetletja, prav do Remčeve (1886—1952) in malo kasnejše Bratinove (1887—1954) smrti, saj sta oba moža skoraj ob istem času zagledala luč sveta in skorajda ob istem času sta se tudi poslovila od življenja. Prvo ohranjeno Remčevo pismo, odposlano 24. aprila 1922, ogovarja Bratino s kar najbolj oficialnim »velerodni gospod ravnatelj«, kratko je in brez kakršnih koli intimnejših besed. Remec je pač ponudil svojo novo igro, Kirke, vodstvu gledališča, ki je že leto dni prej uprizorilo prečiščeno besedilo njegove pred vojno napisane Učiteljice Pavle. V tem vodstvu je nastala ta čas sprememba: Hinko Nučič, v prvih dveh sezonah upravnik in tudi režiser Remčeve prve uprizorjene igre, se je medtem poslovil in znova odšel v Zagreb; Valo Bratina je prevzel njegovo delo, vsaj v prvem letu tudi upravniške posle. Najstarejše ohranjeno Remčevo pismo je zahvala za sporočilo, ki ga je poslal avtorju Bratina v imenu nove uprave, da namreč ta sprejema pisateljeve pogoje za uprizoritev Kirke. Delo v gledališču je takrat hitro teklo in dva tedna za tem je bila že premiera. Avtor sam je bil presenečen, ko se je vdrugo zahvaljeval. V tem drugem pismu, poslanem komaj štiri dni za prvim, je sicer sporo-

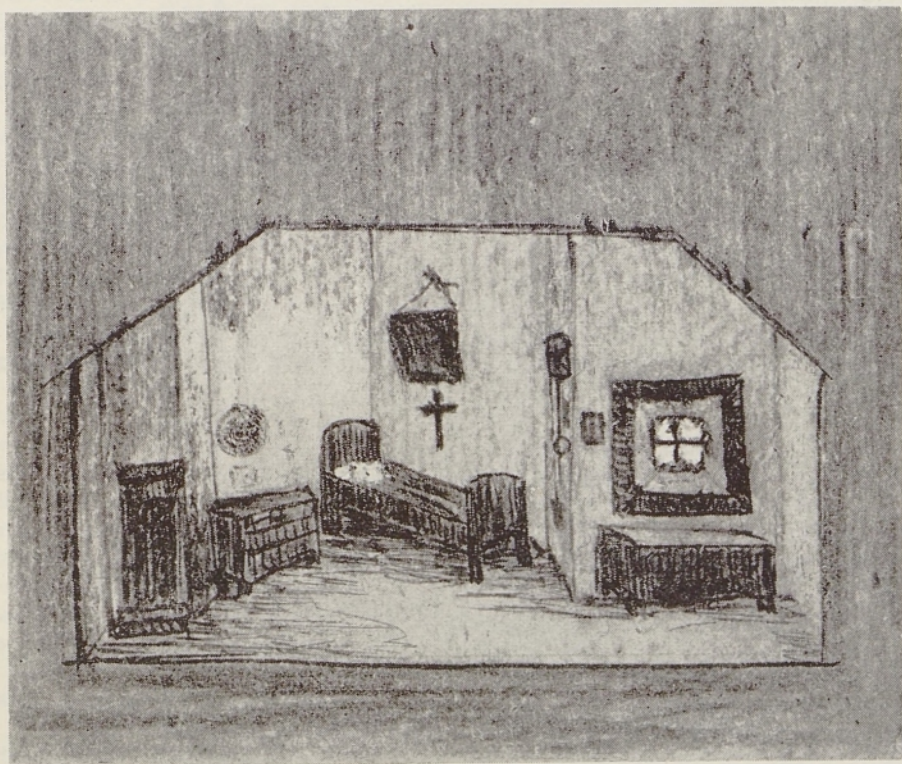
V. Bratina: Dva scenska osnutka za »Užitkarje«

o dveh novih. O Užitkarjih pripoveduje, da mu delajo preglavice, posebno v tretjem dejanju, govori pa tudi o — nikoli napisani — Nevesti, ki da mu je že toliko dozorela v mislih, da bo »kmalu vrgel prve prizore na papir. Da bi ji le mogel dati tistega izraza, ki zveni že leta in leta v meni«, in končuje s trdno vero, da bo dal eno ali drugo delo prihodnje leto režiserju v roke.

Tako se je tudi zgodilo, veliko prej, preden je poteklo leto dni od krstne predstave Kirke. Neveste sicer ni pisatelj nikoli dosnoval. V enem od pisem, poslanih pred koncem tiste sezone, je le zelo skopo nakazal, kakšna naj bi nova drama (jeseni naj bi jo napisal), bila: »Trst, morje, južna lepota, nebeška in pozemska ljubezen, Beatrice in vražja ženska...«. Prihodnjo pomlad jo še poslednjič omenja, celo pisati da jo je že začel, pa mu je drugo delo (Magda) »preteklo pot«. Pač pa mu je do tiste jeseni dozorela kmečka drama in pismo, ki se začne nja z besedami »Tu imaš Užitkarje!«, je bilo odposlano 21. septembra 1922. »Ponujam igro Vašemu teatru — prvemu — sporoči to g. intendantu in naznanite mi pogoje«. Bil je poln vere v to delo, prepričan, da bo z njim »z Vašega odra zasijala nova luč do naših podeželskih odrov« (pozneje, v intervjuju ob Magdi, govori o tej igri manj zavzeto: »To je delo povsem izven mojih načrtov. Hotel sem dati našim malim odrom umetniško neoporečno žaloigro«). Zdaj pa je skušal podpreti svojo pošiljatev z (ustnim) priporočilom, ki ga kajpada ni mogoče

preveriti: »Tragedijo je prebral Koblar, naš edini dramatski kritik, in jo je zelo ugodno ocenil. Pravi, da je to moja najboljša stvar, kar sem jih doslej napisal. Označil jo je za »schönherrsko«, morda celo preveč stisnjeno in zgoščeno v dramski okvir. Je igra za male odre, pravi, a nikakor ne ljudska igra v dosedanjem pomenu besede, marveč umetniško delo. To ti povem brez vsake samohvale, kakor sem od Koblarja samega to slišal. Zlasti prvi vtis nanj da je bil zelo globok. Zdaj ima igro v rokah Finžgar... bere tudi Izidor Cankar...« Vendar, mariborsko gledališče je imelo svoj delovni raspored in nestrpnemu avtorju ni moglo ustreči kar takoj, kakor si je ta želel in ko je po dveh mesecih Mladika natisnila prvo dejanje, premiera pa še ni bila določena, je avtor vljudno zagrozil iz Ljubljane: »Nebroj ljudi me že sili, naj jim dam ostala dva (akta), da bi igrali. — Počasi! — pravim jaz, — krst bo v Mariboru! —« »Skušal bom dobiti koga, da mi napiše feljton.« (27. in 28. decembra 1922). Čez dober teden, 5. januarja 1923, je bila res premiera, ki pa ni pustila nobene sledi v korespondenci. Prvo pismo, poslano Bratini dober mesec po krstu Užitkarjev, omenja to delo le še z najbolj prozaične strani: »Stopi k vašemu knjigovodji in naj Ti pove, koliko so vrgle predstave Užitkarjev posamezno, morda bo še kak ficek zame.«

Bil pa je takrat, dober mesec po premieri Užitkarjev, Alojzij Remec že ves obseden od misli na svoje novo, najpomembnejše delo: isto pismo, ki se poslednjič spominja te drame, hkrati prvič omenja Magdo, ki da mu je »pretekla pot in se ukvarjam s prvimi scenami tega nesrečnega dekleta.« S prvimi scenami,

vendar hkrati že z odrom pred očmi: »Če imate par zastorov, boste trije — štiri lahko to dramatično študijo igrali, če jo dovršim in bo igriva.«

Vendar, bilo je trdo delo in ni šlo hitro od rok. »Veš, ta stvar zveni«, je sporočal skoraj dva meseca kasneje, »zveni v vseh mogočih melodijah, a na papir sem spravil le malo. Bijem se in trapim z njo, na vseh koncih in krajih me boli.« Magda mu je vražji otrok, vražje delo, vražja igra, tako beremo v vrsti zaporednih pisem: »... Trpljenje, ki me resnično trapi in zasleduje od časa, ko je moral gotovo kak ženski demon zaploditi v meni to vražje delo. Saj sem Ti že prvič, ko sem Ti o tem pisal, omenil, da mi je Magda pretekla pot kakor mačka. In to je slabo znamenje«. Vendar spet: »Da Ti veruješ vame, mi je več kakor kompliment«, zagotovilo, da »bosta Bratina-Remec preživela ljubljanske kulturne nergače«. (30. marca 1923).

Narodno gledališče v Mariboru

Predstava 195

Sobota, 24. maja 1924

Sezona 1923-24.

Ob 20 ur.

Krstna predstava.

MAGDA

Tragedija ubogega dekleta v dvanajstih scenah.

Pisal: Alojzij Remec.

Režija in inscenacija: Valo Bratina.

OSEBE:

Magda, uboga dekle, ki pretrpi vse od služkinje do izgubljenke na cesti . . . Bakškova
 Peter, mizarški pomočnik, ki jo ljubi do konca . . . Kovič
 Medicinac
 Detektiv
 Policijski komisar
 Tigovski agent
 Zvočnik
 Pesnik
 Zdravnik

vsi eden in isti
 v Magdini
 ljubezni

BRATINA

Scene: 1. Na kavarniški terasi ob jezeru. 2. V sobi pri gospodi, kjer Magda služi. 3. V študentski sobi. 4. Na klopi v parku. 5. Na policijskem kombarjatu. 6. V kavarniški sobici. 7. Pred ponočnim rabaviščem. 8. V Magdini sobi, odprti vakoncu. 9. V sobi v bolnišnici. 10. Na mostu. 11. V bolniški sobi. 12. Pred dvorano za sečiranje.

Prvih sedem scen in zadnje štirih prelete kratko razdobje, dočim ločijo osmo sceno od njih dolga leta pominjanja in propadanja.

Med izvajanjem vstop ni dovoljen.

Pa policijski odredi in v interesu občinstva je prepovedan vhod v parter in na balkon s dežniki, policarji, klobukom in povrtnikom. Obhatstvo se pravi, če je predmete ostavi v garderabi.

Cene prostorom:

	Površina dramske	Navadne dramske		Površina dramske	Navadne dramske
Lože št. 7, 8	Din 125.—	100.—	Balkonski sedež I. vrste	Din 25.—	18.—
„ posamezni sedež	25.—	20.—	„ „ II. „	18.—	15.—
„ št. 4, 5, 6	100.—	90.—	„ „ III.—IV. „	15.—	12.—
„ posamezni sedež	20.—	18.—	„ „ V.—VI. „	12.—	10.—
„ št. 1, 2, 3	90.—	80.—	Galerijski sedeži:	10.—	8.—
„ posamezni sedež	18.—	16.—	„ „	8.—	6.—
Parterni sedeži I. vrste	25.—	20.—	„ „	8.—	6.—
„ II.—III. „	20.—	18.—	„ „	8.—	6.—
„ „ IV.—VI. „	18.—	15.—	Stojšče: dilaško	4.—	3.—
„ „ VII.—IX. „	15.—	12.—	„ „	3.—	3.—

Blagajna se odpre eno uro pred začetkom predstave.

Državni izdavač, Lj.

Mariborski
 letak
 »Magde«

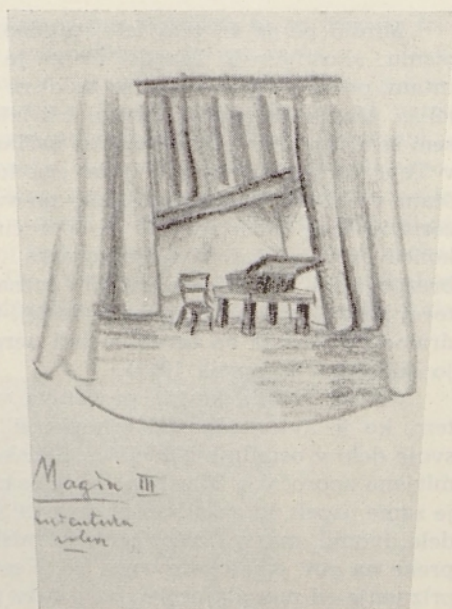
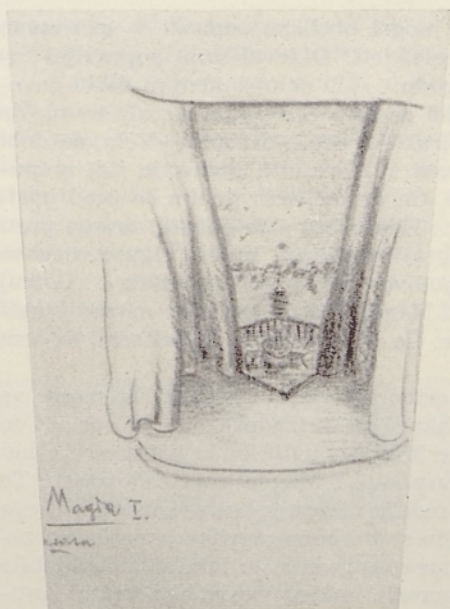
Minilo pa je še celo leto, preden je mogel olajšano zapisati v spremnem pismu: »Pošiljam Ti Magdo. Dolgo je trpelo, jeli? Okleval sem, popravljaj tu-intam, pesem v 8. sceni mi še sedaj ni pogodu. . . . O delu samem ni da bi govoril . . . Magda je zdaj za mano, čez leto dni se že z njo pozna; zdi se mi, da sem se z njo dovolj nagovoril in nafilozofiral. Ad acta!« In spet: »Vem, da dobi v Tebi vernega, zvestega, ljubečega tolmača . . . Kostume, scenerijo itd. prepuščam vse Tebi. Tudi črtaš lahko po svoje. Če pri kritikih dobim še pred uprizoritvijo kak dober svet, Ti ga sporočim . . . Kakor boš sam občutil, drama proti koncu raste v kljub krajšim scenam . . . Igraj medicinca in vse figure njegove brezpogojno Ti, ki boš v zadnjih scenah gotovo igro spravil na višek . . . Botruj torej z isto ljubeznijo, kakor si doslej, tudi Magdi. Morda je korak naprej v naši dramatik. Morda bo zgrabila tudi nergače. Če ne, nič ne de. Vesel sem, da sem jo dodelal.« (9. aprila 1924).

Četudi je bila krstna predstava v mariborski Drami že poldrug mesec za tem, ko je avtor odposlal rokopis, si je hkrati že prizadeval, da bi spravil to svoje delo v osrednje gledališče. Obiskal je Milana Puglja in še isti mesec vznemirjeno sporočal v Maribor, da je »sam Župančič z Magdo prav zadovoljen. To je zame uspeh, ki ga nisem pričakoval, ne morda zato, ker bi o vrednosti svojega dela dvomil, marveč zato, ker sem mislil, da se mi bodo stavile kakor doslej zapreke na pot, omalovaževanje itd. Veseli me zlasti, da si je igra sama pridobila priznanje od merodajnejše strani brez priporočil, nadlegovanja, avdiijenc in antišambriranja pri teatrskih ljudeh.« Iskal je potrditve tudi pri kritiku, kateremu bi najbolj verjel, vendar to pot z manjšo srečo: »Razlagal mi je nekaj o umetniški nujnosti, česar nisem mogel razumeti, označil stil kot tak, ki je bil pred 10 leti v modi, in ne vem še kaj . . .«

Medtem je bila v Mariboru že krstna predstava, 24. maja 1924, v Ljubljani pa je bila dotiskana zadnja, 27. številka Gledališkega lista z naznanilom premiere za 12. junij in z intervjujem, ki ga je imel s pisateljem režiser igre, Fran Lipah. Vendar, premiere ni bilo. V zahvalnem pismu po mariborskem krstu je sporočal avtor na kratko tudi o tem: »Tu gre Magda prečudne poti. Zadnji dve sceni bosta menda odsekani«. (To se sicer ni zgodilo, bili sta pa res, kot kažejo ohranjene knjige, precej »obsekani«). Premiera je bila, vendar šele v zadnjih dneh leta, 20. decembra 1924.

Remec pa se je brž po krstni predstavi, četudi slabe volje zaradi ljubljanskih »prečudnih poti«, zakopal v novo delo. Poročal je o pripravah za prevod Magde v nemščino, lotil se je nove predelave svoje prve uprizorjene igre, Učiteljice Pavle, in snoval spet novo. »Stara strast, moj ljubi, ki je od leta do leta močnejša. Seveda ni treba, da jo oznaniš svetu. Nameravam namreč napisati dramo naše slovenske zemlje, zlasti Goriške in jo krstiti Opustošena brajda. Godi se 1916, pred italijansko zasedbo Gorice . . . Fabula bo tiha, lepa kakor v Češnjem vrtu, samo dramatičnejša, morda bolj topla in naša. Toda kaj bi Ti pravil in razkladal, kar se šele snuje in dobiva obrise v urah premišljevanja!« (11. julija 1924). Tudi pozneje še omenja to delo, ki da ga snuje, toda »sedaj le še v mislih, kadar mi izbegnejo od kljukastih \$\$\$, ki mi ogrožajo mir in blaženost tega in prihodnjega leta.« Drama ni bila nikoli dosnovana, povest enakega imena, v kateri je kasneje upodobil Ptuj ob začetku druge svetovne vojne, pa veže s to zasnovo očitno samo naslov.

Ta čas pa je dozorela končno tudi druga premiera Magde, edine Remčeve drame, ki jo je uprizorilo ljubljansko dramsko gledališče, četudi šele več kakor

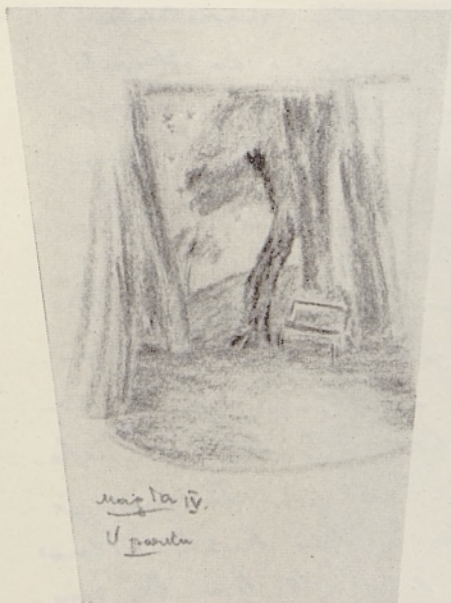

V. Bratina: Scenski osnutki za krstno predstavo »Magde« v Mariboru

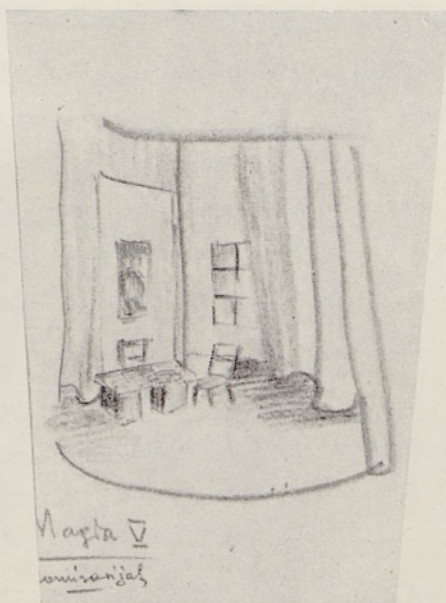
pol leta po krstu v Mariboru. Pismo, ki ga je poslal avtor botru domala vseh svojih del in tudi Magde, je eno najbolj zanimivih v vsej zapuščini, saj nam odstira droben pogled v ljubljansko zakulisje, pa če je še tako subjektivno obarvano. Vredno je, da ga preberemo skoraj vsega:

Zdaj bi bil rad v Tvoji bližini, da bi se široko nasmejal vsemu temu, kar se godi v Ljubljani ob Magdi in po njej. Tako pa se branim sam pred sabo s tistim občutkom in z istimi sentencami kakor to delam, kadar izgubim spričo zaplankanega sodnika pravdo, ki je po mojem mnenju in prepričanju dobljena. Dobro je biti advokat, ki se bije in tolče na levo in desno in ga nasprotja samo podžigajo, a ne ubijajo! Vselej obvladaš položaj, obupaš ne in se smeješ sam s sabo ob vseh takozvanih polomih.

Ljubljanska uprizoritev je dobila pečat že s tem, da so dali Magdi rdeč firtih tisto popoldne pred premiero »Mladini neprimerno«. (»Naša dolžnost ni le skrbeti za javno varnost, temveč tudi za javno — npravnost!« Ali nisem bil prerok samemu sebi? In dober prerok?). Ljubljanska hinavščina je seveda napolnila teater do zadnjega kotička. Ljudje so odhajali, ker niso dobili prostora. Potem se je špas začel in je bil avtor skrit v diskretni loži. Bog mi je dal angela varuha v Finžgarju, ki je moj še neodločni sklep, da na oder ne pojdem, podprl in izpremenil v dejstvo. Po 7. sceni (prvi odmor) je namreč publika besnela in klicala avtorja (v Ljubljani tega še nisem slišal), a njega ni bilo. Iz lože je nekoliko pokukal in si mislil svoje. In prav je imel. Izvedel sem, da so se baš kritiki silno jezili, da osel ni šel na led. Ali bi se bili smejali, če bi bil prišel in se zahvaljeval — nedolžna »žertef« — za konjederstvo, ki so ga imeli pripravljenega zame. Tako so ostali oni na cedilu, ne jaz. Res, sam Bog mi je dal

Magda IV
V parolu

Magda V
mirisanja

Finžgarja, da je stal na vratih in me branil pred Pugljem, ki me je hotel vleči pred rampo.

Potem je historija šla naprej in ko je končala, je ljudstvo šlo in ni vedelo, kako mu je. Takih stvari pač ni vajeno in je bilo omamljeno, kakor bi ga bil počil po lobanji. Potem so prišli kritiki, konjederci javnega mnenja, in so povedali svojo beračijo. Vedel in povedal sem že naprej, kaj bodo rekli. Oni in pismouki niso in niso hoteli razumeti, kaj sem hotel, preprosti neuki ljudje so pa stvar razumeli do dna. Nekemu vseučiliškemu profesorju, s katerim sem se dajal zaradi Magde, sem zavezal jezik, ko sem mu svetoval, naj svojo kuharico pošlje gledat in bo ona stvar pojmovala in občutila, on pa ne.

Iz vsega se vidi: Ljubljana ni Maribor. Ni zaman napisal Prešeren o pesniku, da »Kranjec moj mu osle kaže«. Vesoljni svet, ki debatira v tej megli o umetnosti in morali, je s človekom, ki se izpreminja, mi Petri smo sirote. Ženska živi zato, da spiš pri njej, moški je bog, proti čegar vsemogočnosti ni ugovora.

Gotovo bi Te zanimalo, kako so igrali. Pridi in poglej! Rečem ti samo to, (vse drugo bi bilo nehvaležnost), da nisem zaman napisal na zadnjo stran knjige: »To delo je prvič uprizoril V. Bratina...« Morda prvič in zadnjič — vse drugo je in bo poskus. Ti me gotovo razumeš in ko Ti knjigo pošljem, vedi, da Ti jo izročam kot bratu, ki me je razumel. En edini izvod bi bil moral dati tiskati in tega izročiti Tebi, vse drugo pa zažgati.

Drugače se pa vkljub vsemu počutim dobro. Možje, ki bodo Magdo secirali, se bodo vsi »zagiftali«. Boš videl, da bo bodočnost potrdila tudi to moje prerokovanje.

S prvo tantijemo smo božičevali nocoj, bolj moja dva »mlada« nego jaz. Kako sem Bogu hvaležen, da mi je dal družinico, v katero sem se zatekel kakor tisti moj pesnik iz osme scene po vsem tem vlačugarstvu. Velika vlačuga »javno

Ljubljanska hinavošina je sedla napolevsko
teater do združega kotička. Ljudje so odhajali,
ker niso dobili prostora. Potem je spás začel
in je bil avtor skrit v diskretni loži. Bog
mi je dal angela varuha v Frizzorju, ki
je moj že neodločni sklep, da na oder ne
pojdem, podpal in izpremenit v dejstvo. Po
7. sceni (pri odnosi) je naučeni publika besne-
la in klicala avtorja (v Ljubljani tega še ni-
sem slišal) a njega ni bilo. Iz lože je neko-
liko psokoval in si mislil svoje. In prav je
imel. Izvedel sem, da so se baš kritiki zilavo
žejali, da orel ni šel na led. Kl. b. se bi sme-
jeli, če bi bil prišel in se zadrževal - nedolžna
„žertef“ - za konjederstvo, ki so ga imeli pari-
pravčenege zame. Tako so ostali oni na
cedlu, ne jaz. Res, sam Bog mi je dal Frizzor-
ja, da je stal na vratih in me branil pred
Anglem, ki me je hotel vteči pred rampo!

Potem je histonija šla naprej in ko je
končala, je ljudstvo šlo in ni vedelo, ka-
ko mi je. Takih stvari pač ni vojeno in
je bilo omanjeno, kakor b. ga bil pošil po
lobanji. Potem so prišli kritiki, konjederji
javnega umenja, in so posevali svojo beranjo.

Iz Remčevega pisma ob ljubljanski premieri »Magde«

Dve varianti za
inscenacijo sedme slike
(sobica, vsakomur odprta)

mnenje in morala« me je vrgla skozi vrata kakor tistega siromaka, ki je začel pridigati potem, ko ni mogel spati.

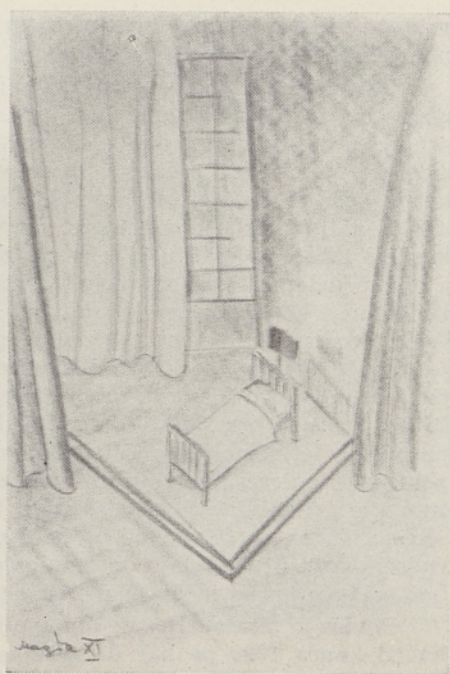
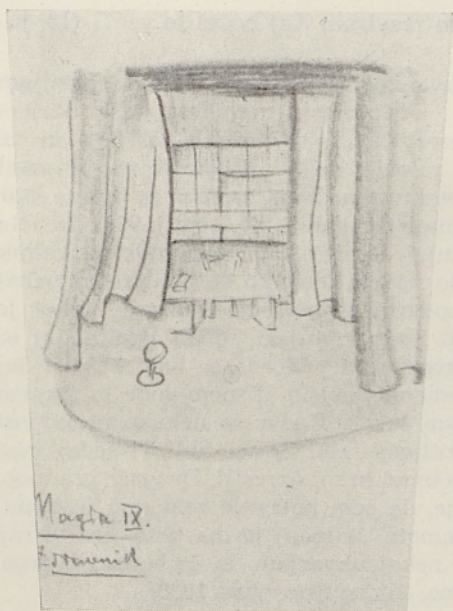
Iz vsega tega lahko spoznaš, kako mnogo si že storil v Mariboru, da je Magdo prenesel, dočim je v Ljubljani še purgarstvo iz časov Krpanove kobile. Razburil sem našo dolgo vas in to je tudi nekaj in enega mi vsi konjederci ne morejo vzeti, da »avtor ni slab dramatik«, kakor piše Mesesnel, ki je napisal v božični številki Slovenca grdo kritiko, ki Ti jo priporočam v vzpodbudo in rozvedrilo, če morebiti dvomiš, ali sem ali nisem Tvoj Lojze.

Zanimiv dokument za slehernega raziskovalca naše drame in njene usode v obeh — edinih — slovenskih gledališčih tistega časa; zanimiva primerjava — ne le primerjava sprejema dveh uprizoritev, temveč tudi in še bolj družbenih odnosov v obeh slovenskih središčih, primerjava, ki pusti v senci — prestolnico! Kar pa zadeva sam sprejem pri vodilni kritiki, je vredno spomniti na dve diametralno nasprotni sodbi v obeh vodilnih revijah: medtem ko je sodil eden od obeh poročevalcev, da je to najčistejše dramsko delo tega avtorja, da pa taki simboli na odru ne uspevajo, je menil drugi, da je taka dramaturgija — sestava najpreprostejše novelistične tehnike — bolj odrsko učinkovita kakor umetniško prepričljiva. Spet druga kritika pa je odklanjala dramo z etične plati in je poskušala spodbiti avtorjevo tezo, da je Magda žrtev okolja in razmer, z grobo in kajpada zgrešeno razlaganimi Magdinimi besedami, da je šla v javno hišo — zaradi moških! Dovolj razloga je imel po vsem tem naš avtor, da je napisal nekaj odkritih besed vsaj v zasebnem pismu, iz katerega vejeta bridkost in posmeh.

Vendar, volje mu tudi ljubljanski krst Magde ni vzel. Nasprotno, zdi se, da se je z novimi močmi poprijel dela, novega, presenetljivo drugačnega dela. Pričakovali bi, da bo pisatelj, ki se je dotlej iskal v tako različnih dramskih zvrsteh in segal v tako različne svetove (Kirke, Užitarji, Magda) — po tej poslednji drami ostal v tem svetu, saj je ravno s tem delom res prinesel nekaj novega v domači teater. Zgodilo pa se je ravno nasprotno. Že dober mesec po drugi premieri Magde objublja Bratini »romantično igro Zakleti grad«, ki da bo »suho zlato za teater, za publiko in zame.« S skorajda patetičnimi besedami najavlja to delo, z upanjem, da bo režiser znal dati »celi zadevi pravo lice na odru in bova spet domovini pokazala, da naju ni mogoče končati.« Prav težko si je razložiti, kaj je nagnilo avtorja Magde, da se je umaknil neposredno za tem v šestnajsti vek in snoval igro, za katero je izbiral ime med najbolj obrabljenimi: Ljubezen in smrt, Klici z onega sveta, Prstan grofa Leonharda, Grofica

Magda VIII
Solica, vokalno
otpila

Katarina in kmet Rataj. »Ta romantika in pestra zgodba bo naše ljudi vžgala, o tem sem prepričan. Dramatičnost pa je tako živa in sočna, da me ni strah ne Rošlinke ne Veronike Deseniške. In novo, vse novo — značaji, zgodba, scena! In stil — pa kaj si bom slavo pel! Rijem pač v pragozdove in deviško zemljo po svojih poteh in kaj me vse drugo briga!« (13. aprila 1925). Skoraj nerazumljiv zanos, ki ga v naslednjih pismih podpirajo še domnevne pohvale kritikov.

Jeseni je Bratina res pripravil to peto Remčevo delo za oder in 17. novembra 1925 je bila krstna predstava, spet v mariborski Drami. Za avtorja je bila predstava »velik doživljaj«, za katerega se je svojemu režiserju in scenografu iskreno zahvaljeval. Koblar, ki ga je avtor sam pripeljal v Maribor k reprizi, po Remčevi izjavi »scene ni mogel prehvaliti, tudi Tvojega Ludovika hvali, za vse drugo pa nima besede kakor diletantizem. Bog pomagaj, da je bila tista sobota tako nesrečna! Mož kar verjeti ne more, da je bila krstna predstava neprimerno boljša...«

Zdaj je ponudil Zakleti grad še ljubljanski Drami. Vse kaže, da tam niso pokazali posebnega zanimanja, kajti vsa naslednja pisma preveva zagrenjen humor, s kakršnim govori pisatelj o »bogovih naše Talije«; o »Velikem Otonu, sfingi sfingasti«, ki bi »nemara bil rad edini slovenski dramatik v nebesih in na zemlji zdaj in vekomaj, amen«; o »četrti božji osebi na zemlji med kritiki, Jožefu Vidmarju«; o Koblarju, »kritiku s hudičevim oljem«. »Vidim«, sporoča Remec v Maribor, »treba bi bilo udariti ob mizo, napraviti škandal, zažgati dramo z upravo vred, potem bi morda bilo drugače«. Toda: »Saj ti hudiči nimajo ušes! Ciril Debevec jim je vrgel v Slovincu v obraz, da delijo brezplačne

vstopnice klakerjem za Zapeljivko, pa niso reagirali. Kaj hočeš še več?» (18. januarja 1926).

Jeseni pa je spet snoval novo igro, nikoli dokončano: »Tu ti pošiljam prva dva registra organistovih orgel... Preprostost, naivnost naše Štajerske... Prepričan sem, da bo organist preorglal nešteto naših odrčkov, ki ne zmorejo Veronike Deseniške in drugih visokih del... Organist mi je vstal nekega večera, ko sem v Črni šoli ob potoku nenadoma zaslišal iz mraka star klavir, ki je zvenel kakor spinet z drobnimi strunami.« (8. sept. 1926). In leto kasneje, zdaj že iz Ptuja, kjer je začel Remec kot samostojen odvetnik z novim delom: »Krik vzamem v roke po novem letu, ko se politike za nekaj let rešim.« Vendar, ni se je rešil, ni se povrnil »v naročje Muzam«, kakor je želel. Pred novim letom 1929 je še pisal bodoči ptujski župan Bratini, ki se je tudi že zdavnaj poslovil od mariborskega odra: »Morda se bom našel v tej puščobi in puščavi, morda prisluhnem samemu sebi in stisnem zobe in siknem še kaj svetu v brk. Morda — a pridušam se ne. Kadar še nekako negodnost po tolikih letih molčanja ustvarim, jo pošljem Tebi. Saj si tudi Ti sedaj med ponižanimi in razžaljenimi in me boš zato umel in mi oprostil. Drugače gre moje zunanje življenje svojo pot... Zgolj to je, da sem notranje zelo sam in zapuščen... In nisem še pozabil na krik iz samote, še manj pa na tisto „Jaz bi rad rudečih rož“. S to slednjo se zadnje čase nekaj ukvarjam, in če bo kaj iz tega, boš pravočasno izvedel.« (Novoletno pismo, konec decembra 1928).

Potem je pisatelj Remec umolknil in tudi ohranjene korespondence iz vseh let od konca 1928 pa kar do začetka 1952 ni prav nobene. Šele pregnanstvo v Srbiji, kakor je moral po nemški zasedbi Maribora, je spet obudilo v njem pisateljsko žilo in po vojni, spet v Ptuju, ji je ostal zvest. Iz tega časa so njegove nove igre: Bunda, Talci v Kraljevu, Miklavžkove vragolije. Razmišljal je o novi

Zadnja scena »Magde«

Soins accordés aux pièces de théâtre slovènes dans le théâtre de Maribor

(Basé sur les lettres de Alojzij Remec à Valo Bratina)

Se basant sur des comparaisons de répertoire et sur la correspondance entre l'écrivain Alojzij Remec et le metteur en scène Valo Bratina, l'auteur de cet article nous montre l'attention toute spéciale que le Théâtre National de Maribor accordait aux pièces de théâtre slovènes, en particulier dans les premières années de son existence (1921–1925). Dans cette période le théâtre donna de suite à Maribor, deuxième ville de la Slovénie, située à la frontière Yougo-autrichienne, 5 pièces de Remec, dont »L'institutrice Paule«, »Circé«, »Usufruitiers«, »Magdalène« et »Le Château Enchanté«. Le théâtre de Ljubljana n'accepta dans son répertoire qu'une de ces pièces »Magdalène« et seulement après la première de Maribor. Les lettres qu'échangèrent l'auteur Remec et le directeur et metteur en scène Valo Bratina témoignent de la collaboration amicale entre ces deux artistes. Elles nous montrent comment ces cinq pièces furent créées, représentées et quel retentissement elles eurent dans le pays. En plus, elles nous découvrent des projets que l'auteur étudiait mais n'a jamais réalisés et nous révèlent aussi quelques aspects de la vie culturelle et théâtrale de l'époque à Ljubljana et Maribor, les deux centres de théâtre en Slovénie, ce qui est intéressant et important pour l'histoire du théâtre.

Partizansko pismo Jožeta Tirana

Ob koncu poletja 1943, malo pred italijansko kapitulacijo, je odšel Jože Tiran, takrat igravec ljubljanske Drame, z Vladošo Simčičevo in Nikolajem Koširjem k partizanom. Na oni strani žičnih pregraj so se njihova pota kmalu razšla, vezi pa so ostale. Iz dni neposredno pred veliko nemško ofenzivo se je ohranilo pismo, ki ga je poslal 7. oktobra Jože Tiran, takrat član kulturne skupine pri štirinajsti diviziji, prijatelju Nikolaju Koširju, ki je delal tisti čas v propagandnem odseku Gubčeve brigade. Pismo govori že tudi o načrtih za gledališko delo, ki jih je bližnja hajka sicer zavrla, iz katerih pa je nekaj mesecev za tem zraslo Slovensko narodno gledališče na osvobojenem ozemlju, najpomembnejša partizanska kulturna ustanova, katere član je bil Jože Tiran od ustanovitve pa do osvoboditve. Pismo, ki nam ga je dal na voljo prof. Košir, je napisano s svinčnikom na zaplenjeno polo pisarniškega papirja skladišča zavoda za prehrano v Trebnjem in ima zgoraj dvojezično besedilo, kakor so velevali takratni predpisi. Objavljamo ga v spomin Jožetu Tiranu, od katerega smo se to leto poslovili.

Dragi Nikolaj!

Že precej časa je tega, kar sem dobil Tvoje pismo in darilo — menda Tvojih zadnjih 5 cigaret — ki pa jih imam jaz trenutno v izobilju. Vseeno pa sem bil in morda prav zaradi tega močno vzradoščen in Ti prav lepa hvala. Namenil sem se Ti o prvi priliki popisati vse, kar sem doživel, pa zdaj je vse to že daleč za mano. Dogodke, nastope in potovanja zadnjega časa Ti bo pa lahko popisal Sintič, saj je bil z nami vseskozi odkar je prišel k nam. To se pravi od tistega časa, ko sva se tudi midva z Vladošo priključila novi skupini. Zdaj živimo še precej dobro in se s prejšnjim življenjem sploh ne da primerjati.

Regno d'Italia
PROVINCIA DI LUBIANA
CAPITANATO DISTRETTUALE NOVO MESTO
ENTE DISTRETTUALE PER L'ALIMENTAZIONE
Magazzino di Trebnje

Kraljevina Italija
LJUBLJANSKA POKRAJINA
OKRAJNO GLAVARSTVO NOVO MESTO
OKRAJNI ZAVOD ZA PREHRANO
Skladišče v Trebnjem

Trebnje, _____

No _____

Obljubim Ti pa obširno in nastavljeno poročilo o vsej naši
psti obliki, vna se bočila, čim bom vzel vsej avialo vč
čara. Tudi tako, da vna vsej za silo prepau. Naj lahko
ratunješ: mudi so včas, prav tako potovanje...

za vsej bom končal, tudi Vladoše je obljubil
da Ti napiše par vetic, da ne boš mislil, da vna prabla
nete. Tudi prišlo redlo dobri za pisaje in za vna,
Prav lepo podhravljem in nastavljem!

Jose

Uman do se bomo vsej obliki... 1/1/1

Zlasti kar se tiče družbe, čeprav je tudi tu, kot povsod na svetu z ljudmi velik križ. No, midva z Vladošo se vsemu čimbolj izogibava in si gradiva sama zase svoje kraljestvo, daleč od vsega grdega in zlobnega. Imeli smo pa in še imamo ogromen štrpac. V zadnjih dneh 3 noči nismo spali, toda čez dan moraš vaditi, se učiti in imeti skušnje. Težava je v tem, ker primerneza za nastope (zlasti iger) nimamo naštudiranih in moramo flikati kar sproti. Tako moraš naštudirati skeč (40 minut) v dveh dneh. Kako vse to izgleda potem, si lahko misliš in s kakšnim veseljem nastopam si tudi lahko misliš. Vendar nas najhujše davi pomanjkanje primerneza materiala. Imam pa upanje, da se bo s časom vse uredilo zlasti ker tudi v vodstvu nimajo nič dokončno odločenega glede na te naše gledališke družine in imamo možnost, da si bomo sami postlali in vse uredili. Tu je spet samo ena ovira — ljudje, s katerimi živiš in s katerimi moraš računati. Na srečo smo zdaj taki skupaj, ki vsaj v smeri izbire programa imamo vsaj približno isto mnenje in to je vsaj zame mnogo. Sicer pa imaš približno iste težave najbrže tudi Ti, kot urednik brigadnega časopisa. Jaz sem se že ob prvem svidenju z Vidmarjem in drugimi trudil, da bi prišel tudi Ti k nama, pa do zdaj in tudi zdaj ni mogoče. Vendar mi je takrat obljubil, da boš šel za poročevalca. No, pozneje sem zvedel, da si urednik. Pišem Ti precej brez sistema, pa saj veš, napisal bi Ti rad čimveč pa se mi spet mudi, kot vedno. Do sape pravzprav sploh še nisem prišel. Obljubim Ti pa obširno

in natančno poročilo o vsej moji poti, odkar sva se ločila, čim bom imel vsaj malo več časa. Seveda tako, da bom vsaj za silo prespan. Saj lahko razumeš: mitingi so zvečer, prav tako potovanja...

Za zdaj bom končal, tudi Vladoša je obljubila da Ti napiše par vrstic, da ne boš mislil, da sva pozabila nate. Samo priliko redko dobiš za pisanje in za zvezo.

Prav lepo pozdravljen in nasvidenje!

Jože

Upam, da se bomo prej ali slej sešli, čeprav teh 14 dni gotovo še ne.

Lettre du membre de la Résistance Jože Tiran

Cette lettre que l'acteur et metteur en scène Jože Tiran, mort cette année (1920—1965), envoya en automne 1943 à son ami le professeur Niko Košir, membre du mouvement de la Résistance, contient des données importantes sur les activités culturelles dans l'armée de la Résistance et sur le territoire libéré. Cette lettre constitue par cela un document important de l'époque où se prépare la fondation du Théâtre National Slovène sur le territoire libéré.

Mirko Mahnič

Slovenski gledališki konzorcij (1917-1920)

Znano je, da je bilo slovensko poklicno gledališče v Ljubljani med prvo vojno obsojeno na molk in da se je v gledališko poslopje naselil kino. Pozimi 1917 pa je Dramatično društvo začelo pripravljati »obnovitev in preroditev naše drame in opere« (Fr. Govekar, SN 13. 1. 1930). Nekaj podatkov o tem najdemo v poročilu tajnika Frana Govekarja na seji Dramatičnega društva in Slovenskega gledališkega konzorcija v Ljubljani 12. 6. 1942: »V jeseni l. 1917 smo se namreč prvič sestali v kavarni 'Union' blagopokojni naš predsednik gospod Avgust Praprotnik, moj brat Karel in jaz ter smo sklenili, da napravimo konec sramoti, ki je zavladala v takratnem Deželnem gledališču z obskurnim kinom in da obnovimo slovensko gledališče z domačo dramo, opero in opereto. V povsem skladnem prepričanju, da je bila gmotna mizerija glavni in naravnost usodni vzrok vseh kriz, ki so spremljale delovanje našega gledališča in napore brez izjeme vseh njegovih voditeljev, smo sklenili, da postavimo slovensko Talijo na temelj, ki ga dotlej nikoli ni imela, namreč na trdno gospodarsko podlago. Avgust Praprotnik, spreten in pogumen bančnik, je nato osebno tedne in mesece zbiral deležnike Gledališkega konzorcija, ki ga je ustanovil (!) in mu pridružil še Dramatično društvo, ki je pravkar podedovalo po rajnem Rajku Arcetu znatno imovino, ter je obe društvi postavil pod upravo istih oseb. Opravil je to delo večinoma sam, poskrbel angažiranemu osebju, domačemu in tujemu, igralsko menzo v Narodnem domu ter opremil gledališče z novimi dekoracijami, kostumi in rekvizitami. Sramotni kino je izginil iz gledališkega poslopja, pomlajeno slovensko gledališče pa je v pomladni dobi jugoslovanske

svobode pritegovalo toliko občinstva, da je primanjkovalo prostora zanj in da smo uspevali gmotno sijajno. Z delom preostale imovine Gledališkega konzorcija je nakupil Praprotnik dve veliki hiši na Rimski cesti, deloma pa je kapital plodonosno naložil.«

Govekarjevi podatki o večmesečnem nabiranju »deležnikov« in o nastanku Slovenskega gledališkega konzorcija (SKG) drže, saj nam to potrjujejo številne pobotnice, potrdila in obveznice, na drugi strani pa dopisi, poročila in sejni zapisniki, nahajajoči se v delu Govekarjeve zapuščine, ki jo je NUK prepustila Slovenskemu gledališkemu muzeju.

Nobenega dvoma ni, da se je finančna operacija nadvse posrečila (nabiranje je ugotovljeno še za začetek leta 1919), zelo verjetno pa je, da je ni pospeševalo samo domoljublje, ampak vsaj deloma tudi špekulacija slovenskih veletržcev, med katerimi si je Avgust Praprotnik pribojeval posebna pooblastila, če ne kar diktatorsko moč.

Čuječi in razgibani Govekar, ki je vedno znal natanko izmeriti utrip dogodkov, je tisti hip vključil svoje spretnosti gledališkega vseveda, predvsem organizatorja in umetniškega vodje. V novembru 1917 že piše v Zagreb intendantu Treščecu pl. Branjskemu, ki mu je 15. 11. tudi odgovoril. Ker je v tem pismu nekaj za naše razpravljanje zelo zanimivih podatkov, ga v odlomkih navajamo (v slovenščini):

»Dragi prijatelj!

Zelo me je razveselilo sporočilo, da pri Vas pripravljate novo ustanovitev slovenskega gledališča, in res bi bil zelo vesel, če bi se to izvedlo pod Vašim vodstvom. Jasno je, da Vam bom, kar mené zadeva, rad šel na roko... Sploh pa morate biti pripravljeni na velike težave pri sestavljanju osebja za novo gledališče — zdaj v vojnem času. Te težave so celo za nas, ki imamo velik ansambel, danes večkrat nepremagljive.«

Potem piše, kakšne težave imajo z orkestrom in kako popolnoma nemogoče je sestaviti orkester z dvajsetimi godbeniki (kakršnega si je — po vsem sodeč — zamišljal Govekar) in nadaljuje:

»Od slovenskih umetnikov so zdaj tu Borštnik, Polakova, Križaj, Rijavec in Bukšek in mnenja sem, da Vam niti ene od teh odličnih moči ne bi mogli odstopiti, ne glede na to, da Križaj in Rijavec reflektirata samo na večja gledališča in jima bo še naše kmalu premajhno. Mislim, da boste morali zbirati povsem novo osebje in bi Vam za začetek priporočil kombiniranje z zagrebško operno stagione ali pa stalno gostovanje, kakor je bilo pred vojno.«

Govekar se je zanimal tudi za plače igralcev in je zvedel naslednje:

»Vsekakor Vam bom povedal natančne gaže vseh članov, ko Vas bo to zanimalo. Za zdaj Vam sporočam vojne gaže naslednjih: Borštnik 600 K, Polakova 730 K, Križaj 500 K, Rijavec ca. 700 K, Bukšek 300. Orkester (z vojaško okrepitevijo) stane letno do 118 000 K, zbor do 80 000 K, posamezne plače zbora so od 140 do 210 K, orkestra pa 210 do 240, vse plače 12 mesecev... Vprašanje orkestra je zelo težko in mnenja sem, da ga Ljubljana — če hoče svojega — ne more vzdrževati več kot 7 mesecev... Ni mi Vas treba prepričevati, kako prijetno mi bo, če se bo Vaš načrt čimprej uresničil. Saj bi bilo žalostno in sramotno, če bi Ljubljana ostala brez stalnega slovenskega gledališča.«

Želja po obnovitvi slovenskega gledališča seveda ni živela samo v Praprotnikovi in Govekarjevi glavi. 23. februarja 1918 je ljubljanski župan Ivan Tavčar

*Hinko Rebolj,
Matija Jama in
Karel Govekar
(1893 igralci
Reboljevega
dijaškega
gledališča)*

prejel od deželnega odbora kranjskega dopis (št. 2582), iz katerega je razvidno, da so bili za obnovo slovenskega gledališča zavzete vsaj naslednje družbe: Dramatično društvo, Zveza dramatičnih društev, Slovenska matica, Glasbena matica in Leonova družba. (Konzorcij se torej še ne pojavi.) Imenovane družbe so zaprosile deželni odbor, naj jim dovoli »porabo deželnega gledališča«. Odbor je odgovoril, da »je načeloma drage volje pripravljen vrniti deželno gledališče svojemu pravemu namenu in sicer že v sezoni 1918/19, kakor hitro se ustvari zadostna podlaga v finančnem in stavbnem oziru«. Vendar je — gotovo zaradi slabih deželnih financ — želel, »da slovensko gledališče prevzame družba z zadostnim fiksnim kapitalom (250 000 do 300 000 kron)«.

Ta družba bi po vsej pravici moralo biti Dramatično društvo. Ker pa — kot vse kaže — ni imelo zaželenega oz. zahtevanega kapitala, je bilo treba ustanoviti novo družbo, ki bi ustrezala pglavitni zahtevi deželnega odbora. In to naj bi bil Konzorcij.

»Tej družbi«, beremo dalje v dopisu, »bi dal deželni odbor pod določenimi pogoji gledališče za večletno dobo na razpolago, da bo mogoče ustvariti stalne gledališke razmere, ki so prvi predpogoj za zdrav razvoj slovenske dramatike. V vsakem slučaju bi si pridržal deželni odbor gotove pravice hišnega gospodarja, zlasti cenzurno pravico v smeri vere in morale.«

Zgornji dopis deželnega odbora je odslej temelj vseh razpravljanj v zvezi z nastankom in razvojem SGK.

Na seji pripravljalnega odbora za ustanovitev SGK 1. 3. 1918, ki so se je udeležili doktorji Adlešič, Grafenauer, Cankar, Kraigher, Kersnik in Ažman ter O. Župančič, A. Pesek, Govekar in Praprotnik so prebrali ta dopis, že poročali o uspehih dotedanjih posredovanj pri deželnem odboru in objavili vsoto do takrat nabranega kapitala: 56 tisoč kron. Razvnela se je živahna debata o cenzuri. V zapisniku je zapisan sklep, naj bi bila deželna. Povrh sklenejo predlagati tri osebe, »neodvisne od samovolje deželnega odbora«, ki naj sestavljajo kolegij, »ali pa se določi izmed njih en sam cenzor«. Predlagani so župnik Finžgar, Funtek in Milčinski. Pripravljalni odbor se je razdelil v dve sekciji: v finančno in artistično.

Velečenj. gosp.

Malvina Holjac.

Zagreb.

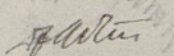
Podpisani upravni odbor je z zahvalo sprejel Vašo prijavo na

2 deležev po K 100 — skupno K 200.— (dvesto kron) ✓

in Vas je sprejel za deležnika Slovenskega gledališkega konzorcija v Ljubljani.

Z odličnim spoštovanjem

Slovenski
gledališki konzorcij
Ljubljana

V Ljubljani, dne 5.2.1919.

Prijavnica deležev za Slovenski gledališki konzorcij

Slab mesec kasneje — temu lahko rečemo »Praprotnikov čudež« — je bilo vpisanih že za preko 200 000 kron konzorcijalnih deležev, »dasi mnogo imovitih domoljubov še ni podpisalo«. Praprotnik je na seji 27. 3. 1918 optimistično izjavil: »Splošno javno pobiranje deležev se sploh še ni začelo in izda poziv na javnost šele izvoljeni upravni odbor. Že danes je gotovo, da se zbere fond, ki bo znašal skupno najmanj 300 000 kron.«

V naglici, s katero je bilo treba delati — saj se je s pripravami za začetek sezone 1918/19 vedno bolj mudilo, o imenu nove družbe sploh niso razpravljali. Ime »konzorcij« zasledimo že na seji 1. 3., »Slovenski gledališki konzorcij« pa na seji 27. 3. Zelo verjetno pa je, da so o tem sklepali na event. sejah pred 1. 3., katerih zapisniki pa niso ohranjeni.

Seja 27. 3. je najprej določila zastopnika pripravljalnega odbora za pogajanja z deželnim glavarjem, ki naj bi se zaključila s pogodbo o prevzemu gledališkega poslopja (Ažman in Praprotnik).

Zatem se je začela razprava o cenzuri. Sklenili so naslednje:

Deželni odbor naj se zadovolji z državno cenzuro, ker hoče direktorij konzorcija sam paziti, da se ne uprizori nobeno delo, ki bi bilo nevarno morali ali žaljivo za katoliško vero. Le če bi s tem predlogom deželni odbor ne bil zadovoljen, naj sam postavi svojega cenzorja. V primeru, da bi konzorcij cenzorjevega mnenja ne sprejel, naj bi definitivno odločal cenzurni kolegij (Finžgar, Funtek, Milčinski, event. še Grafenauer in dr. Lovro Požar).

Drugi del razprave je obravnaval pogodbene pravice in dolžnosti v zvezi z event. prevzemom gledališkega poslopja. Nadkomisar Govekar jih je kot zapisnikar povzel takole:

Konzorcij želi, naj se mu prepusti vse gledališko poslopje s skladišči vred v vseletno in izključno porabo in naj se sklence pogodba za dobo najmanj 10 let. Deželni odbor naj — kakor doslej — plačuje gledališkega mojstra, elektrotehnika, hišnika, kurjača in snažilke pa tudi vso kurjavo od 1. oktobra do 31. marca. Deželni odbor naj bi tudi v prihodnje plačeval zavarovalnino in prispeval za nabavo novih in popravilo starih dekoracij in cdrske oprave (pohištvo, rekviziti) vsaj po 5000 kron na leto. Dekoracije in oprava, nabavljene z deželnimi sredstvi, naj bi seveda ostale last dežele. Nabave in poprave fundusa instructusa naj bi se opravljale na predlog konzorcija. Ker po smrti L. Waldsteina gledališče nima več svojega dekoracijskega slikarja, naj bi deželni odbor tudi tu nemudoma ukrenil potrebno, da bo možno dekoracije in ves fundus, ki sta jih vojna in čas že močno načela, strokovnjaško popraviti oz. nadomestiti z novimi. — Gledališko poslopje naj bi se dalo konzorciju na voljo od 15. septembra dalje, stranski prostori, poskusne dvorane in oder od 1. avgusta dalje, pisarna, arhivi, garderobe, skladišča in krojačnica pa takoj. — Konzorcij se zaveže, da sam izvede vsa popravila v gledališkem posloppju, a le če mu deželni odbor izroči v ta namen nabrani fond. Precbleči je treba foteljske sedeže, ložne in balkonske pomole, na novo tapecirati lože, urediti parter tako, kot je bil urejen prej, popraviti vse polomljene kose pohištva, prenoviti oder, urediti stranišča, pobeliti hodnike in garderobe — z eno besedo: prenoviti in popraviti vse, »kar bi se komisijonalnim potom ugotovilo, da je poprave potrebno«. Konzorcij se zaveže, da stroški za ta popravila ne bodo preseglji vsote, ki mu jo je deželni odbor v ta namen dal na voljo. Deželni odbor pa se tudi zaveže, da bo gledališki fond, kolikor ga bo ostalo, izročil konzorciju za vzdrževanje dramatične šole.

Fran Govekar

Pripravljalni odbor zatem sklene, da bo ustanovna skupščina gledališkega konzorcija natanko čez teden dni — v sredo 3. 4. ob šestih zvečer v posvetovalnici mestnega magistrata; člani deležniki bodo vabljeni pismeno.

Prav na koncu so bili predlagani bodoči člani upravnega odbora (Govekar jih ima samo v rokopisnem zapisniku, v tipkanem prepisu jih ni): Jean Pollak, V. Meden, I. Zorman, A. Šarabon, A. Lilleg, I. Samec, dr. J. Kersnik, A. Praprotnik, prof. B. Remic, dr. Adlešič, dr. Ažman, dr. Tekavčič, A. Kristan, dr. Iz. Cankar, dr. A. Kramer in Govekar.

Iz pisma, ki ga je prav na dan ustanovne skupščine Tekavčič pisal Praprotniku in v katerem prosi, naj ga izbrišejo s kandidatne liste, zvemo, da se je poleg upravnega odbora snoval še poseben odbor, ki so ga v debati poimenovali »sovjet«. Tekavčič meni, da bo imel »sovjet« preveč članov: »Skušnja uči,« piše, »da čim več je kuharjev, tem slabša je juha,« in nadaljuje: »Ako bi se pa »sovjetu« odkazal brezpomemben ali brezvpliven delokrog, potem je pa itak nepotreben«. Ni dvoma, da je »sovjet« debatna oznaka za direktorij. — V Tekavčičevem pismu je med vrsticami kaj lahko razbrati, da je bilo okrog ustanovne

skupščine dosti vznemirjenosti in prahu pa tudi bojev za ugled in veljavo. Ko se namreč Tekavčič nekam boleče odpove kandidaturi, si ne more kaj, da ne bi dodal pikrega pripisa: »Je toliko drugih reflektantov in sicer samih mlajših in navdušenih moči, ki bodo prav radi sodelovali.«

*

Preden se udeležimo razgibane ustanovne skupščine Slovenskega gledališkega konzorcija na ljubljanskem rotovžu, si oglejmo posebno tiskano »polo« (dve strani), nekakšno povabilo in obvestilo deležnikom, hkrati pa nekakšen izvleček pravil, o kateri lahko sodimo, ker ni datirana, da je izšla pred ustanovno skupščino, čeprav je prav tako lahko poznejšega datuma.

Ustanovitelji konzorcija najprej razložijo namen nove družbe: vzdrževanje slovenskega gledališča v Ljubljani, takoj v naslednjem odstavku pa že preskočijo k veljavnosti sprejema priglašenih: družabnik je sprejet, brž ko podpiše konzorcijalno pogodbo in plača prijavljeni delež. Vsak družabnik mora prispevati h kapitalu vsaj z enim deležem. Delež znaša 100 kron. Deleži se morajo plačati takoj ob vstopu in vsak družabnik jamči le s podpisanimi deleži. Zatem »pola« obrazloži poglavje o prenehanju članstva in o izstopu. Izstopiti sme član konzorcija po preteku petih let od ustanovitve konzorcija, javiti pa mora svoj izstop do 1. maja 1922 s priporočenim pismom upravnemu odboru. V primeru prostovoljnega izstopa izplača konzorcij družabniku le vplačani delež brezobrestno in sicer v šestih mesecih po preteku tistega leta, s katerim postane izstop veljaven. V primeru izgube se plača izstopivšemu družabniku le oni del deleža, ki ostane po odbitku sorazmerno nanj odpadajoče izgube.

Temu poglavju, ki je zanj značilna sicer korektna, a tudi zelo stroga poslovnost, sledi obširnejši opis strukture in poslovanja nove organizacije. Konzorciju načeluje *upravni odbor*, »ki upravlja v smislu določb o. d. z. konzorcijalno premoženje, izvršuje konzorcijalni namen in zastopa konzorcij na zunaj« in ki sme prevzemati obveznosti do višine glavnice. Sestavljajo ga predsednik in največ 14 članov, ki volijo z večino glasov iz svoje srede ravnateljstvo 5 članov kot svojo *eksekutivo*. (Tu gre prav gotovo za *direktorij*, čeprav se to ime na »poli« niti enkrat ne pojavi.) Predsednika in druge člane upravnega odbora voli *skupščina* družabnikov.

Skupščine in seje upravnega odbora sklicuje in vodi predsednik ali podpredsednik oz. tisti, ki ga za to določi upravni odbor. Skupščina je sklepčna, kadar je navzočih toliko članov, da zastopajo vsaj polovico osnovne glavnice. Skupščina sprejema poročilo upravnega odbora in sklepa o absolutoriju. Seje upravnega odbora so sklepčne ob navzočnosti večine njegovih članov. Če skupščina ob določeni uri ni sklepčna, smejo sklepati o dnevnem redu čez pol ure brez ozira na višino zastopane glavnice. Isto velja za seje upravnega odbora.

Upravni odbor se voli na dve leti. Potrebne dopolnilne volitve so vsako leto.

Na skupščino družabnikov vabi upravni odbor z razglasom v listih, ki jih sam določi. Vabilo mora biti objavljeno vsaj 14 dni pred skupščino in mora vsebovati dnevni red.

Pri glasovanju in volitvah na skupščini velja vsak delež za en glas. Zastopstvo na skupščini po družabniku s posebnim pooblastilom je dovoljeno. Glasuje in voli se z večino glasov.

Za spremembo pravil je potrebna dvetretjinska večina na skupščini zastopanih deležev, za prenehanje konzorcija pa dve tretjini glavnice.

Upravni odbor mora podati skupščini, ki mora biti do konca septembra, vsako leto poročilo o svojem delovanju in predložiti bilanco preteklega upravnega leta. Bilančno leto obsega dobo od 1. 7. do 30. 6. prihodnjega leta.

V primeru razpusta družbe mora zadnji upravni odbor napraviti konzorcijalni obračun ter predložiti skupščini načrt o razdelitvi konzorcijalnega premoženja med družabnike, pri čemer velja načelo, da participira vsak družabnik na premoženju sorazmerno z višino svojih deležev.

*

A vrnimo se na rotovž — sredo, 3. aprila osemnajstega leta. Udje nove družbe — Slovenskega gledališkega konzorcija — ki so tako naglo zbrali kapital 275 000 kron — se pravi ustanovna skupščina je izbrala za *predsednika* konzorcija veletržca Alojzija Lillega, v *upravni odbor* pa izvolila dr. Adlešiča, odvetnika dr. Ažmana, magistratnega nadkomisarja Govekarja, prof. dr. Grafenauerja, veletržca Jelačina mlajšega, finančnega svetnika Jermana, ravnatelja dr. Kersnika, zadružnega tajnika Kralja, glavnega urednika dr. Kramerja, ravnatelja Praprotnika, veletržca Šarabona in Ivana Zormana. (Od predlaganih so tedaj odpadli Pollak, Meden, Samec, Remic, Kristan, Izidor Cankar in Tekavčič, ki se je sam odpovedal.) Le-ta je izbral naslednje *ravnateljstvo* (direktorij): Adlešič, Ažman, Govekar, Grafenauer, Praprotnik.

Skupščina je dalje izbrala tudi poseben *gledališki svet*, »ki naj bi se dopolnjeval s poznavalci dramske umetnosti in sposobnimi možmi, ki bi podpirali upravni odbor z nasveti in kritiko in jamčili, da bo delovanje slovenskega gledališča odgovarjalo vsem zahtevam umetnosti, vere in morale«. Vanj so bili izvoljeni Janko vitez Bleiweis, Anton Funtek, Matej Hubad, dr. Grafenauer, Franc S. Finžgar, dr. Kraigher, Fran Milčinski, dr. Fran Novak, A. Pesek, Oton Župančič in dr. Izidor Cankar.

Zdaj šele — dva dni po ustanovni skupščini — je novoizvoljeni upravni odbor odgovoril deželnemu odboru vojvodine Kranjske na dopis št. 2582 z dne 23. 2. in ga spomnil na izjavo, da je »drage volje pripravljen vrniti deželno gledališče svojemu pravemu namenu in sicer že v sezoni 1918/19, kakor hitro se ustvari zadostna podlaga v finančnem in stavbnem oziru«. Obvestil ga je o odgovarjajočem kapitalu, o ustanovni skupščini in izvoljenih odborih, pol dopisa pa prihranil za prošnjo, izoblikovano v sedmih točkah, o katerih je razpravljajal na pripravljajalnih zasedanjih 1. in 27. marca:

1. Deželni odbor naj blagovoli izročiti poslopje deželnega gledališča, ves fundus instructus z vsemi pritiklinami, ki so spojene z redno uporabo gledališča, konzorciju v celoletno in izključno uporabo za dobo 10 let, začevši s 1. septembrom, v najem;

2. Deželni odbor naj blagovoli izvesti pravočasno popravo poslopja in notranjih delov (glej spredaj). Vse poprave naj bi bile storjene do 1. avgusta 1918;

3. Deželni odbor naj blagovoli prepustiti konzorciju v uporabo gledališko pisarno ... (itd., glej spredaj) že sedaj, ostale postranske prostore pa 1. avgusta 1918, vse v uporabnem stanju;

4. Deželni odbor naj blagovoli vzdrževati gledališko poslopje... kot doslej... plačevati... kot doslej (glej spredaj), vzdrževati hišnika... ter gledališkega mojstra, ki se ga imenuje sporazumno s konzorcijem;

5. Deželni odbor naj blagovoli vzdrževati v uporabnem stanju tudi odrsko pravo in vse potrebne dekoracije... (glej spredaj);

6. Deželni odbor naj blagovoli izročiti konzorciju fond deželnega gledališča, ki je nabran iz dohodkov kina Central, kolikor ga preostane od potrebne poprave gledališkega poslopja in vseh pritikin za ustanovitev in vzdrževanje strokovne slovenske dramatične šole ter da blagovoli tudi v bodočih letih nakloniti konzorciju denarno subvencijo, kot je to običajno pri drugih gledališčih;

7. Deželni odbor naj blagovoli »v svrhu podrobne sestave prevzemne pogodbe« določiti svojega zastopnika s potrebnim pooblastilom.

To je bilo vse in po razgibanem vrvenju zadnjih tednov so se — ker zdaj je bilo treba le čakati na odgovor — gledališki zanesenjaki lahko nekoliko oddahnili. Vznemirjalo jih je samo vprašanje, če jim bo oz. koliko jim bo deželni odbor kranjski ustregel.

20. istega meseca, torej natanko čez dva tedna, je prišla pet strani dolga, z okusno vrstico zvezana odločba s št. 4477, ki jo je podpisal sam deželni glavar Šušteršič.

Splača se, da si jo ogledamo podrobneje.

Upravnemu odboru konzorcija se z ozirom na vlogo z dne 5. aprila glede prepustitve deželnega gledališča naznanja, da deželni odbor dovoljuje konzorciju brezplačno uporabo deželnega gledališča »v svrhu prirejanja gledaliških predstav z lastnim ansamblom, vštevši sodelovanje posameznih gostov«. To dovoljenje deželni odbor daje za sezono 1918/19, če bi pa sedanja deželna uprava poslovala še dalje, tudi za sezono 1919/20.

Razmerje konzorcija do dežele je le začasno, definitivno uredbo tega razmerja pridržuje deželni odbor deželnemu zboru oz. novi deželni upravi, ki se ustanovi, ko poteče poslovalna doba sedanjega deželnega odbora.

Za dobo tega začasnega razmerja pa si je deželni odbor pridržal:

1. prosto in izključno razpolaganje z reprezentančnima ložama deželnega glavarja in deželnega predsednika in ložama deželnih odbornikov;

2. izključno prosto razpolaganje z gledališkim poslopjem, »v kolikor odnosno kadar ni okupirano po gledaliških predstavah, izvzemši pisarniških prostorov, ki jih odkaže konzorciju gledališki nadzornik;

3. prosto popolno razpolaganje z gledališkim poslopjem tudi ob normalnih igralnih dneh — in sicer dva dni na mesec;

4. tehnično nadzorstvo nad stavbo in inventarjem ter »tozadevno izključno upravo«; gledališki nadzornik dobi v parketu en sedež, ki si ga sam izbere;

5. cenzuro predstav v verskem in moralnem oziru.

Točko 3 odločba razloži še posebej: možnost razpolaganja z gledališkim poslopjem velja za nepričakovane slučaje; če tak slučaj nastopi, bo deželni odbor konzorcij o tem pravočasno obvestil — vsaj tri dni pred pridržanim dnem.

5. točko odločba obrazloži takole:

»Cenzuro namerava deželni odbor izvrševati na ta način, da pooblasti za to člana Vašega gledališkega sveta, ali pa določi posebnega cenzorja. V vsakem slučaju bo imel cenzor pravico veta in se bo moralo vodstvo podjetja pokoravati njegovim odredbam. S tako pooblastitvijo ali s postavljanjem posebnega cenzorja ni prikrajšana pravica deželnega odbora do neposrednih odredb, katerim

se je treba neobhodno ukloniti. Cenzor dobi v parketu brezplačen sedež, kjer si ga sam izbere.« Na videz torej dovolj široko, a dvorezno.

V drugem delu odločbe je obravnavano vzdrževanje stavbe, kjer deželni odbor ne odloča vseskoz po željah konzorcija. Prizna, da je vzdrževanje stavbe in inventarja stvar deželne uprave, vendar opozori, da se bo spričo nenormalnih razmer (vojna) omejeval le na »neobhodne potrebe.« Tehničnega nadzornika, »odriškega« mojstra, hišnika in kurjača plačuje deželna uprava. V breme dežele kot hišnega gospodarja gre hišni davek in električna razsvetljava, a le »v kolikor je ista potrebna za *počitniško* snaženje gledaliških prostorov«. Vse drugo plačuje gledališki konzorcij: kurjavo in razsvetlavo in gasilske pristojbine, sploh vse izdatke in bremena, ki jih prinaša gledališki obrat — kakor npr. tekoče snaženje. Konzorcij je odgovoren za vsako škodo, ki jo zaradi nepazljivosti ali malomarnosti povzroči od njega nastavljeno osebje.

»Deželni odbor,« piše odločba v zvezi s tem,« si varuje pravico ustaviti predstave, če bi se podjetje v katerem si bodi oziru ne držalo gornjih pogojev, zlasti če bi ne upoštevalo točno in natančno odredb deželnega odbora kot hišnega gospodarja, odredb gledališkega nadzornika ali cenzorja, če bi se gledališče izrabilo za kake politične demonstracije, ali slednjič — če bi se kršili oziri, ki se dolgujejo funkcionarjem deželne uprave kot hišnega gospodarja. Deželni odbor je pa prepričan, da bo podjetje z vso taktnostjo upoštevalo dejstvo, da je gledališče deželno poslojje.«

Sezona naj po odločbi traja od 16. septembra do cvetne nedelje, prostor za začasno gledališko pisarno pa je konzorciju na voljo že od 1. maja in po možnosti tudi že od prej.

»Interpretacija predstojećih določb,« opozarja deželni odbor, »pristoji deželnemu odboru samemu ob izključitvi vsake druge, zlasti pravne ali upravne poti. Glede podrobnosti je občevati z gledališkim referentom deželnim odbornikom dr. Peganom, seveda brez prejudica za odločbe deželnega odbora samega.«

Deželni odbor nato »izraža nado«, da se bo konzorciju posrečilo ustvariti v vsakem oziru zadovoljive razmere. Če se bo to zgodilo, bo deželni odbor »drage volje po možnosti pospeševal vsa prizadevanja v tej smeri.«

Na koncu se dopis dotakne še »gledališkega fonda« in najnujnejših popravil:

»Deželnemu odboru je nemogoče danes sklepati o kakem preostanku zaklada, ki je nastal iz prebitkov kina ‚Central‘; danes je namreč nemogoče tudi od daleč preračunati stroške, ki se bodo morali pokrivati iz tega zaklada. Poprave se bodo morale gotovo izvrševati polagoma skozi več let. Dokler trajajo nenormalne razmere, se bodo vsako leto izven igralske dobe mogle izvršiti najnujnejše poprave in adaptacije, a še to z nerazmerno visokimi stroški; glavna popravila, zlasti ona na notranji upravi občinstvenih prostorov (sedeži, lože, štukature itd.) pa morajo že zaradi pomanjkanja potrebnega blaga čakati normalnih časov. Iz tega pa sledi, da bo po vsem preudarku preje potekel mandat sedanje deželne uprave, preden bo mogoč obračun, vsled česar bo skoraj gotovo o morebitnem preostanku imela razpolagati in sklepati nova deželna uprava, kateri pa sedanji deželni odbor noče in ne more v nobenem oziru prejudicirati. Vsa vprašanja, ki v tem odloku niso izrečno omenjena, si pridrži deželni odbor po svojem preudarku rešiti pozneje po potrebi od slučaja do slučaja.«

Iz odločbe sicer ne veje nasprotovanje, a je kljub temu čutiti neko prisiljenost in nekaj policijskega strahu. Da je bilo temu tako, priča tudi Govekarjev

listek »Narodno gledališče« v Slovenskem narodu, objavljen dobro leto dni kasneje:

»Ko smo lani v Ljubljani pripravljali sezono, so grmeli topovi še na vseh frontah, v kranjskem deželnem dvorcu pa je vladal absolutistno dr. Iv. Šušteršič s svojimi mogočnimi opredi. Bilo je smelo začenjati v takem času. No, direktorij je prosil za prepustitev gledališkega poslopja ter ponižno antišambriral pred glavarjevo pisarno. ‚Ne bojte se me!‘ je dejal kranjski vojvoda. ‚Saj sem navdušen za slovensko gledališče.‘ — In poslal je direktoriju take pogoje, da so nekateri takoj obupali. Dve uri je trajala na skupščini konzorcijevih članov debata, ali naj se sprejmejo uveti ali ne. In pogumno so jih sprejeli vendarle. — Ko smo gonili iz gledališča ‚Kino-Central‘, se nam je upiral z raznovrstnimi zvijačami, se opiral na protekcijo najvišjih deželnih gospodarjev in interesiranih gospodov ter je z vso rafiniranostjo podaljševal svojo dobičkanosno vlado. Umikal se nam je — dogovorno z dr. Šušteršičem i. dr. — le korakoma, prepuščal le sobo za sobo. Ko so prihajali že češki člani v Ljubljano, jih je skušal kinov zaveznik še ostrašiti in pregnati nazaj v Prago, češ: ‚Naivneži, čemu ste se dali speljati na led! Kino se nikdar ne izseli in gledališke sezone prav gotovo ne bo.‘ In ko so se vršile že prve dramske predstave, je imel kino še vedno zasedeno najboljšo sobo... A pregnali smo ga vendarle.«

Zgornje Govekarjevo pisanje je vsestransko zanimivo: nudi nam zanimivih podatkov o Šušteršiču, o stališču umirajoče avstrijske oblasti do slovenskega gledališča, o sposobnostih konzorcija, ki niso bile na vseh področjih enakovredne finančnim (Nučič v »Kroniki III« piše, da je do otvoritve gledališča — tj. do 29. septembra 1918 — »nabrali kapital štel že skoro milijon kron«) in ne nazadnje o njem samem, čigar »ponižno antišambriranje« nam nazorno predočuje odgovor upravnega odbora SGK na odločbo št. 4477, ki ga je sestavil — kot skoraj vse pomembnejše listine — prav on in ga odposlal naslovljencu — ne deželnemu odboru, ampak kranjskemu vojvodi osebno — že 25. aprila, torej komaj pet dni po prejemu »ustanovne listine št. 4477«. Pismo, ki je ohranjeno v rokopisu in tipkanem prepisu, se glasi (navajam rokopis):

»Preblagorodni gospod deželni glavar!

»Temeljem ustnih pojasnil in izjav, ki ste jih, preblagorodni gospod deželni glavar, blagovolili podati včeraj gledé odloka deželnega odbora z dne 20. aprila tega leta, št. 4477, poverjenima zastopnikoma ravnateljstva in upravnega odbora gledališkega konzorcija, izjavlja vdano podpisani upravni odbor, da je pripravljen ustvariti nanovo slovensko gledališče s predstavami, ki bodo v vsakem oziru zadovoljive in — kakor imamo trdno voljo — na čast deželne uprave ter na ugled slovenske kulture.

Zaupajoč v odkritosrčno naklonjenost in iskreno pripravljenost deželnega odbora in njegovih funkcionarjev pospeševati naša narodna, kulturna in umetniška stremljenja, izjavljamo, da hočemo s tankovestno taktnostjo upoštevati vselej točno in natančno odredbe deželnega odbora kot hišnega gospodarja, cenzorja in gledališkega nadzornika. Onemogoči oziroma takoj graja ali kaznuje se tudi vsakršna zloraba deželnega gledališkega poslopja.

Podpisanemu upravnemu odboru pa je vzlic zagotovilom in pojasnilom Vašega Preblagorodja *popolnoma nemogoče* začeti s pripravami za bodočo sezono.

Samo ob sebi je razumljivo, da se ob državnopovedanih dneh, tj. na véliki teden v četrtek, petek in soboto ter na božič sploh ne bo igralo.

Prebлагородni

gospod deželni glavar!

Prehajam ustnih pojasnil in izjav,
ki ste jih, prebлагородni gospod deželni
glavar, blagovolili podati večeraj
gledé otoka deželnega odbora z ne
20. aprila t. l., št. 4477, poverjenim,
na zastopniškova ravateljstva
in upravnega odbora glavnega
konsorcija, izjavlja udano podpisani
upravnemu odboru, da je pripravljen,
ustvariti novo slovensko glavnice
s predstavitvami, ki bodo v vsakem oziru
zadovoljive in - kakor imamo dobro
voljo - na čast deželne uprave

Podpisani upravni odbor pa je primoran vztrajati na svoji prošnji, da obsega sezona čas od 15. septembra do 15. maja.

Svojo prošnjo, od katere ugoditve je odvisna bodoča sezona, ponavljamo iz sledečih veletehtnih razlogov:

1. Angažmana na pol ali tričetrt leta ne sprejme noben boljši igralec ali pevec. Vsak zahteva vseletni angažma. Pridobiti je možno torej zares dobre gledališke moči le na vseletne plače. Upravni odbor pa mora zato svoje igralsko in pevsko osobje v interesu podjetja primerno izkoristiti. V to svrhu se bo igralo v deželnem gledališkem posloplju skoraj vsak dan od 15. sept. do 15. maja. Nadaljnja dva meseca se izkoristita za stagione in gostovanja po slovenskih in hrvatskih mestih in trgih. Ostala letna doba se uporabi za počitnice in za skušnje.

2. Vseh 180 predstav se porazdeli na trojne abonente a, b in c. Tako se zajamči vsaki seriji abonentov že pri sklepu abonmana po 60 predstav v sezoni. V krajši dobi kakor do 15. maja je nemogoče doseči 180 predstav. S tem pa bi odpadlo podjetju toliko rednih dohodkov, da bi upravni odbor s proračunom nikakor ne izhajal ter bi zašel takoj spočetka v velik deficit.

3. Cvetna nedelja (z njo naj bi se po odločbi deželnega odbora sezona zaključevala — op. p.) ni nepremičen dan, nego je skoraj vsako leto v drugem mesecu. (Zdaj v marcu zdaj v aprilu.) V Ljubljani pa sta ves marec, ves april in tudi še prva polovica maja vsako leto za gledališke predstave zelo ugodna.

Res je, da je proti koncu sezone obisk predstav manjši, a prav zato se mora opirati podjetje na svoje stalne obiskovalce-abonente ter sme le deloma računati na ostale — neredne — obiskovalce predstav.

Iz tega vzroka pa bo moralo ravnateljstvo gledišča na koncu sezone gojiti predvsem privlačne opere in operete, spevoigre ter drame veselega značaja.

Iz nepremagljivih angažmanskih in proračunskih razlogov torej mora obsegati glediška sezona dobo od 15. sept. do 15. maja.

V omenjenem odloku deželnega odbora ni še rešeno vprašanje zavarovalnine posloplja. Ker je zavarovalnino doslej deželni odbor kot lastnik vedno plačeval sam in ker bo moral glediški konzorcij glasom tega odloka prevzeti v svoje breme tudi kurjavo, ki jo je od obstanka gledišča doslej vedno plačeval deželni odbor, prosi podpisani upravni odbor, da blagovoli deželni odbor prevzeti vsaj plačevanje cele zavarovalnine za dobo do 16. maja.

Podpisani upravni odbor prosi najvdaneje, da se blagovoli ta prošnja v obeh točkah rešiti še danes, predno odpotuje Vaše Preblagorodje za daljšo dobo na Dunaj, ker se mora začeti s pripravami za sezono nemudoma že te dni ter bi vsako nadaljno zavlačevanje sezono sploh onemogočilo. Angažmani se sklepajo le koncem aprila in prve dni maja, kasneje je na razpolago le še najslabši izbirek.

Podpisani upravni odbor si dovoljuje opozoriti na vseobčo hrepenenje po slovenskih gledaliških predstavah, sklicuje se na izredno navdušenje, ki vlada za naše narodno in kulturno podjetje v vseh slovenskih, jugoslovanskih in vobče slovanskih krogih, ter se nadeja, da Vaše Preblagorodje blagovoli naši vdani prošnji v polnem obsegu ugoditi.«

Od obeh točk — trajanje sezone in zavarovalnina — je bila važnejša prva, od tod posredovanja konzorcija pri dr. V. Peganu, deželnem odborniku in gledališkem referentu, naj pri odločujočih poizve, kako je s stvarjo. Naslednji dan

(26. 4.) ta pošlje nestrpnemu konzorciju s svinčnikom napisano obvestilo (vizitka):

»V naglici! Gospodov nisem mogel dobiti. Dr. Lampe je bil sicer dopoldne v uradu, a takrat jaz nisem imel časa. Popoldan sem ga iskal doma, tam pa zvedel, da je opoldan brez kosila šel v posteljo, ker je bolan; prepovedal je, koga k njemu pustiti. Zanesljivega Vam torej ne morem ničesar sporočiti, — skoraj gotovo pa je, da proti podaljšanju sezone ne bo pomislekov ozir. ugovorov. Koleg. pozdravom dr. Pegan.«

(Na hrbtni strani vizitke je pečat advokata dr. Ažmana z istim datumom — 26. 4. Sporočilo je bilo torej namenjeno njemu.)

Prošnji je bilo ustrezno, saj je sezona trajala od 29. septembra 1918 noter do poletja — 6. julija! Za obnovitev delovanja slovenskega gledališča tudi sicer zdaj ni bilo nobenih ovir več in »umetniški vodja« *podjetja* (naziv »podjetje« uporabljata obe strani: deželni odbor in konzorcij) Govekar, ki je zmeraj rad prehiteval in ki se je že v novembru 1917 v Zagrebu in zagotovo tudi še kje drugje zanimal za igralce, pevce in godbenike, se je s podvojeno silo vrgel na delo. Okrepil je pritisk na Nučiča (27 pisem) in ga začel v imenu konzorcija vabiti, naj se vrne v Ljubljano in prevzame »v bodoči sezoni ravnateljstvo slovenske Drame in mesto prvega režiserja« (Nučič, Igralčeva kronika, III, str. 20, 21). Najsiloviteje ga je oblegal prav v aprilu z znanim pismom z dne 12. 4.:

»Dragi g. Nučič! Zdajle gre pa zares: vprašam Vas tretjič in zadnjič: ali in pod kakšnimi pogoji sprejmete angažma pri nas?... Domovina Vas kliče! Vse je prepričano, da le midva skupaj postaviva zopet gledališče na noge... Jaz sem Vas poslal Hrvatom, a zdaj Vas zahtevam *nazaj!* Jaz sem Vas naredil za režiserja, za višjega režiserja... Ali želite poseben naslov! Upravitelj? Vodja? Vse Vam poskrbim. Toda vse mora ostati za sedaj strogo najina tajnost.«

Koliko zanosa in koliko samoljubnosti je v teh vrsticah! Koliko trdega dela čaka tistega, ki nam bo jasno zarisal podobo tega neugnanega, a vendar nadvse čudnega moža!

Z »listno 4477« je Govekar spet zadihal zanj tako omamni vonj intendantsva. Poletel je v Prago po že tradicionalno češko pomoč. Pregovoril je Nučiča. Si ubijal glavo v opero in opereto. Počasi se je samemu sebi zazdel nepogrešljiv. Stopil je pred kolege v direktoriju in za intendantsko delo zahteval mesečno plačo. Ker mu niso ustregli, je začel groziti. Pisal je Praprotniku (28. 6. 1918):

»Velecenjeni gospod ravnatelj! Pošiljam Vam obračun (verjetno za potovanja v Prago — op. p.) in prosim, da ga likvidirate. Temeljem najinega včerajšnjega pogovora Vam naznanjam, da bom poslej prihajal v gledališko pisarno le še, kadar bom utegnul. Intendančne posle naj prevzame čim prej kdo drug! Pozdrav! Vaš Govekar.«

In še istega dne dr. Ažmanu:

»Dragi g. doktor! Že včeraj dopoldne sem izjavil g. ravnatelju Praprotniku, da *odlagam naslov in posle intendantove*. Ker zvečer pri seji tega ni omenil, Vam kot članu direktorija še pismeno ponavljam svoj sklep, ki ga nosim s seboj že nekaj mesecev ter sem ga že opetovano izrekel, kakor se spominjate. — Zadržano ostanem član ravnateljstva in bom pomagal, kolikor bom utegnul in kolikor bom mogel. V pisarno pa ne bom prihajal več redno. Pogodbe so večinoma že vse sklenjene ali vsaj odposlane; kar še manjka, se pa še najde. — Najnujnejše je zdaj vložiti prošnjo za oprostitev vojaške službe *muzikov* in nekaterih igralcev. To že še sestavim. — Za zbor, tehnično osebje in dr. pa naj se zanima

nadalje direktorij! — Prestar sem že, bolehen in zame je dela preveč. Delal sem rad in iz gole ljubezni za stvar; poslej ne morem več. Pozdrav! Vam vdani Govekar, nadkomisar.«

Čez dva dni — 30. junija — je bila spet seja direktorija. Kaj se je zgodilo na nji, naj nam pove Nučič, ki se je 1. julija pripeljal na novo službeno mesto v Ljubljano in najprej obiskal Praprotnika. Praprotnik »mi je,« pripoveduje Nučič, »ves zadovoljen in dobro razpoložen zaupal zadnjo novico: ‚Prišli ste o pravem času. Poleg svojih morate takoj prevzeti tudi intendantske posle. Tako je sinoči sklenil direktorij konzorcija.‘ — ‚Zakaj?‘ sem se začudil, ‚saj me je vendar Govekar kot intendant konzorcija angažiral za tri leta.‘ — ‚Vse to je res. Toda sinoči smo ga na seji direktorija v... sunili.‘

Tako Nučič. Sporočilo konzorcija Govekarju s poznim datumom 30. julija pa nam pove, da tisto s tremi pikami ni bilo opravljeno neposredno, ampak po bistri diplomatski poti:

»Velecenjeni gospod Fran Govekar, magistratni nadkomisar, Ljubljana. V posesti Vaših cenjenih listov na rav. Praprotnika in g. dr. Ažmana (z dne 28. 6. — op. p.) smo z obžalovanjem vzeli na znanje, da odlagate posle intendanta. Za Vaš dosedanji trud se Vam kar najlepše zahvaljujemo ter upamo, da boste kot član direktorija s svojim znanjem mnogo pripomogli z dobremu uspehu naše započete stvari. — Objednem Vam prilagamo ček za K 353. — gl. Vašega računa kot ostanek stroškov potovanja v Prago, katerih prejem nam blagovolite potrditi. Tudi Vam poročamo, da se vrši jutri v ponedeljek ob pol devetih zvečer seja ravnateljstva ter Vaše zanesljive udeležbe pričakujú beležimo z odličnim spoštovanjem.«

Vse kaže, da je bančnik spregledal taktiziranje literata in ga z imenitno diplomatsko gesto v kali zatrl. Govekarjevo mesto je začasno zasedel nov mož: Hinko Nučič.

Delovni Nučič je takoj zavihal rokave: angažiral je Danila, Rasbergerja, Bukšekovo, P. Juvanovo, Vero Danilovo, dva Hrvata, Šaričevo, Miro Danilovo, Lojzeta Drenovca, Daneša. Snubil in rekrutiral je tudi za Opero: pridobil je Rukavino in Levarja itd. Skratka: ni mu bilo z rožicami postlano. Sicer pa nam je sezono 1918/19 in delovanje konzorcija in njegovih mož natanko popisal v svojih spomilih (Igralčeva kronika III), ki so doslej edini posvetili v neraziskano obdobje konzorcija in so zato bistveno dopolnilo našega članka.

Iz obdobja pred odprtjem gledališča nam je na voljo le še en sam zapisnik seje upravnega odbora z dne 9. 8. 1918. Udeležili so se je Kralj, Praprotnik, Grafenauer, Zorman, pl. Bleiweis in Govekar, ki je bil tudi zapisnikar. Prvo besedo je imel Praprotnik, saj je šlo v glavnem za finančne zadeve. Poročal je o nakupu hiše št. 18 na Rimski cesti, nato o cenah vstopnic. Zvemo, da služnine (plače) znašajo 475 000 K, dohodki 70 000 K., 530 000 K je pokritih. Vseh predstav bo 282. Lože bodo prinesle 283 000 K, parterni sedeži 280 100 K, balkon 72 300 K, galerija 36 500 K, stojišča 42 000 in 8 400 K, skupaj 722 580 K. Ljudske predstave ob nedeljah in delavnikih popoldne bodo primerno cenejše. Prve tri predstave so izven abonmaja. Ker je Adlešič premeščen, se izvoli na njegovo mesto v direktoriju I. Zorman. Govorilo se je še o aprovizaciji, o operni šoli v Glasbeni matici, o kurjavi ter o instrumentih in muzikalijah.

Škoda, da imamo za zanimive mesece do začetka sezone le malo podatkov. Vemo, da so igralci živeli zelo težko in da so kar naprej moledovali za pre-

dujme. Tudi splošno pomanjkanje jim ni prizanašalo. Tu se je spet pojavil Govekar in prosil Praprotnika za posredovanje (24. 8. 1918):

»Dragi g. ravnatelj! Kaj je, prosim, z aprovizacijo. Dobili niso še prav ničesar. Ali bi ne bilo mogoče, da dobe vsaj *oženjenci* (Nučič, Marek, Zathay, Longhen) *takoj par kil moke*? — To je strašno! Morda ima kaj g. Jelačin ali g. Meden? Prosim Vas, ukrenite takoj, ker stvar je obupna. — Moška garderoba je skoraj uničena. Waldsteinovka se zanjo ni brigala! Pozdrav! Vaš Govekar.«

Ni težko uganiti, da se je bilo treba takrat bojevati z velikimi težavami in nič čudnega ni, da se je začetek sezone nekoliko zakasnil. Vzroke za to je Praprotniku, ki si je o tem hotel biti na jasnem, razložil intendant in upravitelj Drame Hinko Nučič (Nučič Praprotniku 13. 9. 1918):

»Na Vašo željo sporočam Vam tehtne vzroke, zakaj nismo mogli 15. sept. otvoriti sezone:

1. Ker *ne bi bile dekoracije gotove*; to se vidi sedaj najboljše, ko se je začelo s slikanjem, ki tako počasno napreduje, da sem moral oprostiti g. Longhena, našega scenografa, od vseh dramskih vlog. Slikanje dekoracij bo dovršeno šele do 1. oktobra.

2. Ker nimamo še *naših reklamantov*. Med njimi so trije dramski igralci: gg. Bratina, Drenovec Al. in Železnik, skoro *polovico moškega zbora* in skoro ves *gledališki orkerster* ter par solistov v operi, opereti in drami: gg. Zorman, Rasberger, Povhe, Gradiš, Batha, Drvota, in dr. Nekaj teh gospodov je sicer že tukaj ali le s kratkimi voj. dopusti in se je opravičeno bati, da se bodo morali po končanem dopustu zopet vrniti k svojim stotnijam. Torej sezone sedaj *absolutno* ne kaže *začeti*, dokler ni definitivne rešitve reklamacij, ker bi bili prisiljeni gledališče zopet takoj zapreti, kakor hitro bi odšli omenjeni člani zopet v vojake.

3. Ker nimamo *gled. brivca*, ki je tudi reklamant. Zelo važna oseba v gledališkem obratu in brez njega ne more biti predstav.

4. Ker nimamo *električnega mojstra razsvetljevalca* (reklamant). Brez njega ne more biti gledališča. On mora najprej vse aparate popraviti in vse pregledati, kar sedaj manjka naročiti, kupiti, ker je mnogo tega uničeno in nerabno. Brez odrovskega mojstra razsvetljevalca, ki mora biti stalno v gledališču pri vseh odrovskih skušnjah, ki pripravlja vedno nove potrebščine za vsako predstavo (novo), gledališče sploh ne more eksistirati. Razsvetljava na odru je najvažnejši faktor. In končno: naše gledališče naj se slavnostno otvori z dramo, opero in opereto in predvsem z matinejo. Drugačna otvoritev ne bi bila *dostojna* našega gledališča niti duhu časa primerna, ker bi naši »prijatelji« takoj kovali kapital ter nas zasmehovali. Rajši *potrpite*, da začnemo *na vseh treh poljih* naenkrat, da pokažemo svetu, da še živimo in da nas še ni vrag vzel. Z odličnim spoštovanjem vdani Vaš Hinko Nučič.«

Kljub temu se je le začelo še pred oktobrom, čeprav ne na vseh treh poljih naenkrat:

29. septembra je bila najprej matineja, zvečer pa »Divji lovec«, Opereta je začela 21. novembra, Opera pa 3. decembra s »Prodano nevesto«.

Prizadevanje konzorcija je bilo kronano z uspehom. Stekla je njegova prva sezona in dala (najprej v eni, od 6. 2. 1919 pa v dveh hišah) kar 369 predstav.

Zato v že omenjenem podlistku Govekar ponosno ugotavlja:

»Ko smo sestavljali prvi program za bodočo sezono, smo izjavili takoj: ‚Po- leg drame in operete hočemo gojiti opero! Angažiramo pevce in orkester.‘ Tedaj se je dvignila cela vrsta veščakov proti in najuglednejši med njimi je z vso re-

Velečernemu gospodu

A. Praprotniku
ravnatelju Jadranske banke

Ljubljana

Na Vašo željo sporočam Vam
tahtne vaske kakaj misimo mogli
15. sept. tvoriti serone:

- 1) Ker ne bi bile dekoracije gotove,
to se vidi sedaj najbolje, ko se je
začelo s slikanjem, ki tako počamo
napreduje, da sem moral opustiti
g. Longhena, našega scenografa
od vseh dramskih ulog. Slikanje
dekoracij bo dovršeno ~~še~~ šele do
1. oktobra.
- 2) Ker nimamo še naših reklamantov
~~to~~ med njimi so trije dramski
igranci: gg. Bratina, Drenovec Al.,
in Keletnik; skoro polovico
moškega zbora, in skoro ves
gladalški orkester ter fra.

Nučičevo pismo Avgustu Praprotniku 13. 9. 1918.

snobo zatrjeval: 'Opera in opereta sta izključeni, zakaj angažirati orkester je popolnoma izključeno.' In prav mnogo jih je bilo, ki so dejali: »Mogoča je le lahka drama z majhnim osebjem.' Toda vztrajali smo pri svojem prvotnem sklepu ter dognali opero, opereto in orkester vendarle. Kar se je zdelo tolikerim nemogoče, je postalo resnica.«

(Dalje)

Le Consortium Théâtral Slovène

Les activités du théâtre professionnel de Ljubljana furent interrompues de force au début de la première guerre mondiale. Les acteurs durent rejoindre l'armée, tandis que l'édifice abrita un cinéma. Cette situation dura jusqu'en automne 1917 lorsque les amateurs de théâtre et les membres de la Société Dramatique, fondée en 1867, prièrent le gouvernement régional (les Slovènes étaient encore sous l'Autriche) de leur permettre d'utiliser de nouveau la maison de théâtre pour des représentations théâtrales. Le gouvernement consentit à condition que l'établissement qui allait se charger de l'édifice eût au moins 250–300 000 couronnes de capital de base. Aussitôt une Société de théâtre par actions fut fondée (le 3 avril 1918). Elle prit le nom de Consortium Théâtral Slovène et en quelques mois rassemble presque 1 000 000 de couronnes, ce qui fit que dès l'automne de 1918, avant la fin de la première guerre mondiale, le Théâtre slovène fut ouvert de nouveau. D'abord le théâtre »Drama«, deux mois plus tard »L'Opérette« et enfin »l'Opéra«.

(A suivre dans le prochain numéro)

Četrty mednarodni kongres Zveze za raziskovanje gledališke zgodovine

V dneh od 30. avgusta do 4. septembra t. l. je bil v Amsterdamu kongres gledaliških zgodovinarjev, ki so se ga poleg Francozov, Nemcev, Avstrijcev, Švicarjev, Američanov, Kanadčanov, Belgijcev, Nizozemcev, Angležev, Izraelcev, Turkov, Italijanov in Čehov udeležili tudi Jugoslovani (za Srbski gledališki

Quatrième congrès international de recherches théâtrales
Amsterdam 30/8 - 4/9 1965

Jaromír ČS
Ferdinand ČS
Vl. Procházka ČS
Karel Linde A
Michal Jonáš SR

Frits van Thienen ^{NED}
A. H. Nagler, Yale University ^{USA}

COPYRIGHT
FOTOPERCDUREAU LINDEMAN
WETERINGSCHANS 187 TEL. 235214
No. 16561 - AMSTERDAM-C

Andri Veinštein FR

Be. Alben. ^{NEB.}

Elena Povoledo IT.

Dr. Honty Honty
Jindřich Honty

Štefan Kaban
F. J. Kaban
Duran Kaban

SLOVENSKI GLEDALIŠKI MUZEJ Gubljana Jugoslavija

muzej Milena Nikolić, za Slovenski gledališki muzej Dušan Moravec in Mirko Mahnič, za AGRFTV Filip Kumbatović in Marko Marin). Osrednja tema kongresa je bila »Gledališki dekor v 19. stoletju«. Izčrpana poročila in predavanja so imeli pomembni raziskovalci gledališke zgodovine Aloys Nagler (ZDA), Günter Schöne (Nemčija), Elena Povoledo (Italija), Sylvie Chevalley (Francija), Vladimír Procházka (Češkoslovaška), Thomas Marshall (ZDA), Ferenz Hont (Madžarska), B. Hunningher (Holandija), Siegfried Hähnel (Nemčija), Mehalat Özgü (Turčija).

Udeleženci kongresa so si razen Amsterdama ogledali še Haag, Haarlem in letoviščarski Scheveningen in videli troje uprizoritev: Millerjevo dramo »Popadcu« (gledališče De Haagsche Comedie v Haagu), komedijo Hermana Heijermansa »Pametni maček« (»Studio« v Amsterdamu) in Sartrove »Umazane roke« (gledališka skupina »Centrum« v Haarlemu).

Kongres je bil skrbno pripravljen in odlično organiziran. Ljubeznim gostiteljem se udeleženci iz Jugoslavije pristrčno zahvaljujemo.

Quatrième congrès international de recherches
théâtrales — Amsterdam 1965

Les deux rédacteurs des »Documents« qui participèrent au 4ème congrès international de recherches théâtrales à Amsterdam, se souviennent avec vive sympathie de tous ceux dont ils ont fait la connaissance et remercie le maire d'Amsterdam et son épouse, le comité d'organisation du congrès, le président dr. Van Thienen et le secrétaire général W. J. Sutherland, de toute l'amabilité et l'hospitalité qui leur furent conférées pendant ce congrès.

Naše zbirke

SCENSKI IN KOSTUMSKI OSNUTKI

Scenske in kostumske osnutke, v glavnem iz časa po 1945 do danes, nam je odstopil Atelje Slovenskega narodnega gledališča in so skoraj kompletni. Žal pa so se skice iz dobe med obema vojnama skoraj vse porazgubile ali pa jih še vedno imajo inscenatorji sami. Nadvse dragocena je zato v naši zbirki zapuščina (žal nepopolna) umrlih scenografov-slikarjev Milana Klemenčiča, Vaclava Skružnega, Ivana Vavpotiča in Vala Bratina; nekaj teh del je še iz sezone 1920/21; to so prve umetniško zasnovane scene v slovenskem gledališču.

Zbirka obsega 1200 scenskih in 5200 kostumskih osnutkov; prve je izoblikovalo 35 scenografov, druge 23 kostumografov.

Zbirka je urejena kartotečno. Dopolnjuje se z vsako novo premiero slovenskih poklicnih gledališč in z najdenimi, darovanimi ali odkupljenimi skicami iz prejšnjih obdobj.

FILMANJE GLEDALIŠKIH PREDSTAV

Da bi gledališki muzej v Ljubljani ohranil vernejšo sliko posameznih gledaliških predstav oz. njihovih interpretov, se je odločil, da posname posamezne prizore in tako prispeva tudi po tej plati k evidenci vseh tekočih gledaliških predstav v sezoni 1964/65 in sicer v vseh treh gledaliških hišah: v Operi, v Drami in v Mestnem gledališču ljubljanskem.

Naročilo je bilo poverjeno tovarišu Milanu Stantetu, uslužbencu SNG Ljubljana, ki ima lastno snemalno kamero in se že vrsto let aktivno peča z dejavnostmi, ki jih zahteva realizacija v filmski zvrsti. Odločili smo se, da bomo snemali na format 8 mm in sicer predvsem s črnobelimi filmi, ker smo se zavedali, da bi bilo filmanje z barvnimi filmi mogoče le izjemno in sicer takrat, ko bi bilo pri predstavah mogoče svetlobno ojačati običajni svetlobni park. Za vsako predstavo, ki smo jo filmali, smo uporabili najmanj enega in največ tri 8 mm filme, kar je dalo v končni (grobi in fini) montaži v povprečju posnetke, ki so dovoljevali za vsako predstavo posebej 5 do 8 minutni ogled.

Zlasti obnovljene predstave smo morali snemati med predstavami, premiere iz sezone 1964/65 pa smo večinoma posneli med glavno skušnjo. Tako smo se lahko glede osvetlitve prizorišča vnaprej dogovorili tudi s tehničnim osebjem gledaliških hiš, kjer smo filmali. Ker smo ugotovili, da je običajna osvetljava pri predstavah za naše filmske potrebe v večini primerov prešibka, smo nabavili dvoje stojal, na kateri lahko na vsako posebej montiramo po 5 petsto vatnih žarnic. S temi svetlobnimi telesi, ki smo jih nabavili šele proti koncu lanske gledališke sezone, bomo lahko dvignili kvaliteto naših filmskih izdelkov.

V lanski gledališki sezoni 1964/65 smo posneli sledeče predstave oz. njihov interprete (igralke in igralce):

Drama:

Arthur Miller, »Po padcu«, Euripides, »Medeia«, Aristofanes, »Ženske v ljudski skupščini«, Edvard Albee, »Kdo se boji Virginije Woolf«, Miroslav Krleža,

»V agoniji«, Mirko Zupančič, »Dolina neštetih radosti«, Ivan Cankar, »Pohujšanje v dolini šentflorjanski«, Silvano Ambrogi, »Birozavri« ter ob priliki gostovanja slovaškega narodnega gledališča iz Bratislave predstave: Karvaš, »Antigona in drugi«, Goldoni, »Pahljača« in »Kdo se boji Virginije Woolf« Edvarda Albeeja.

V ljubljanski Operi smo posneli:

Borodin, »Knez Igor«, Čajkovski, »Trnjulčica (balet), Massenet, »Manon«, Gotovac, »Ero z onega sveta«, Smetana, »Prodana nevesta«, R. Strauss, »Saloma«, Mozart, »Cosi fan tutte«, Verdi, »Moč usode« in Boljšoj teater ob izvedbi baletnega koncerta v Ljubljani.

V ljubljanskem Mestnem gledališču smo posneli:

Dostojevski, »Ponižani in razžaljeni«, Čehov, »Platonov«, Brecht, »Gospod Puntila in njegov hlapec Matti« in Werfel, »Jakubovski in polkovnik«. Prepričani smo, da bo taka filmska evidenca oz. zapis v kasnejših letih dragoceno gradivo za Slovenski gledališki muzej in menim, da je koristno, če s to filmsko dokumentacijo nadaljujemo.

Željeno bi bilo, da bi te naše filmske zapise hkrati dopolnjevali tudi s tonskim magnetofonskim zapisom. Zlasti bi bilo to priporočljivo pri snemanju opernih in tudi baletnih predstav, kjer pri poznejših projekcijah nemi posnetki motijo. Seveda bi bilo priporočljivo tonsko opremiti tudi dramske predstave, vendar je izvedba te zamisli trenutno močno odvisna od razpoložljivih finančnih sredstev.

V sezoni 1965/66 bomo še nadalje opravljali filmsko evidenco predstav v vseh prej omenjenih gledaliških hišah, razen tega pa bomo filmali tudi odlomke predstav celjskega, mariborskega in tržaškega gledališča in sicer ob priliki, ko bodo prihajala gostovat v Ljubljano. Če pa z nekaterimi, za gledališki muzej zanimivimi predstavami ta gledališča ne bodo prišla v Ljubljano, bomo skušali (to velja predvsem za celjsko in mariborsko gledališče) oditi k njim in tam posneti potrebno gradivo.

Dosedanji filmski posnetki so po mnenju nekaterih oseb iz našega gledališkega sveta, ki so si te projekcije ogledali, zadovoljivi, skušali pa bomo z izkušnjami iz pretekle sezone in z novimi svetlobnimi telesi kvaliteto v naslednjih snemanjih še izboljšati.

M. S.

NOS COLLECTIONS

Scène et costumes

La collection des plans de scène et de costumes du musée du théâtre slovène compte 1200 plans de scène, oeuvres de 36 scénographes (les plus anciens datant de l'avant de la première guerre mondiale), et 5200 croquis de costumes de 23 costumographes. La collection est arrangée systématiquement. Les fiches sont complétées après chaque première des théâtres professionnels slovènes.

Rapport sur l'enregistrement sur film des représentations de théâtre

Le Musée du théâtre slovène a commencé dans la saison de 1964-1965 à enregistrer sur film les scènes les plus importantes de presque toutes les représentations du Théâtre National de Ljubljana (Drama et Opéra) et du Théâtre Municipal de

Ljubljana. Il enregistre sur film de 8 mm, en noir et blanc, la lumière de la scène est renforcée par 10 lampes de 500 W; 1—3 films sont nécessaires pour chaque représentation. Dans le proche avenir — des que nous aurons à notre disposition les ressources financières — l'enregistrement sur film sera complété par l'enregistrement sur bande de magnétophone. Dans la saison 1965—66 nous avons l'intention d'enregistrer au moins quelques représentations des théâtres professionnels de Maribor, Celje et Trieste.

DOPOLNILO K PREGLEDU SLOVENSКИH PREMIER V TRSTU

V bibliografskem pregledu »Slovenske premiere v Trstu od ustanovitve Dramatičnega društva do požiga Narodnega doma (1902—1902)«, objavljenem v naših Dokumentih, 4. zvezek, str. 146—151, so ostali nerazrešeni avtorji nekaterih dramskih del. Glede na to nam je poslal dr. Slavko Batušič, vodja Arhiva in muzeja Hrvatskega narodnega gledališča v Zagrebu, naslednje dopolnilo, za katero se mu zahvaljujemo.

ad 8.) »Ženski Otelo«. — V Zagrebu so leta 1870 igrali komad »Gospoda Otelovička« (Frau Othello) od Betty Young (verjetno kaka nemška avtorica ali njen psevdonim).

ad 54.) »Bogata jedinica«, Zg. 1874, avtor je Jan Fredro (sin Aleksandra F.)

ad 83.) »Slobodni zidari« (Die Logenbrüder), Zg. 1902, avtor Karl Laufs.

SLOVENSKEMU IGRALCU

JANEZU CESARJU

HVALA ZA NJEGOVO VELIKO DELO

SLOVENSKI GLEDALIŠKI MUZEJ

**Slovenski
gledališki
muzej**

LJUBLJANA
Cankarjeva 11

odkupi

fotografije, plošče,
pisma in ostale
tehtnejše dokumente
o razvoju
slovenskega gledališča